



Wishing Journal Review

ISSN : 2774-0218 (Online)

Wishing Journal Review (WJR)

วารสารภาวนาสารปริทัศน์



Vol.04 No.01 (January-April 2024)

ปีที่ 04 ฉบับที่ 01 (มกราคม-เมษายน 2567)



Wishing Journal Review. (WJR)

ISSN : 2774-0218 วารสารภาวนาสารปริทัศน์

Volume 4 No 1 (January – April 2024) ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์ (Objective)

เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี เพื่อให้บริการทางวิชาการในสังคมอุดมปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและปรัชญา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี

คณะกรรมการที่ปรึกษา

พระธรรมปัญญาภรณ์ (ไพฑูริย์ ชินวโส)

พระครูศรีธรรมนาท

พระราชสุตาภรณ์ (ประศักดิ์ อคฺคปญฺโญ) รศ.ดร.

พระสุวรรณเมธาภรณ์ (ขุนทอง สุวณฺณเมโธ) ผศ.

พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาน จันทสโร) รศ.ดร.

พระครูโสภณพุทธิศาสตร์ (เชื้อว ชุตินฺธโร) ผศ.ดร.

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม

รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ บุญปู

รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรยุทธ์ พึ่งเทียน

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม

บรรณาธิการ (Chief Editor) : พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors) : ผศ. ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ และ ดร. ดลนพร วราโพธิ์

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

ภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร. จำนง อติวัฒนสิทธิ

รองศาสตราจารย์ ดร. อินฉา ศิริวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

พระปลัดวรวิญญู อคฺคชโร, ดร.

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลวิทย์ เจียรจิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชนันภรณ์ อารีกุล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พระมหาฉัตรชัย ขยญาณเมธี, ดร.

รองเจ้าคณะอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู

พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหานพพร อภิพนโร

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เลขานุการ/ศิลปกรรม : ดร. ดลนพร วราโพธิ์

สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150 โทร 032-206290



สารจากบรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567) นี้ นับได้ว่าเป็นวารสารที่มีคุณภาพทางด้านวิชาการเกี่ยวกับการศึกษา สังคมศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ที่ได้รับการยอมรับในระดับชาติ และจักพัฒนาฐานข้อมูลปรากฏในศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI (Thai-Journal Citation index Center) ในอนาคตอันใกล้นี้ บทความวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ถือว่าเป็นข้อมูลทางวิชาการที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านสังคมและพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับสังคมศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งที่พึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กันไปกับวิชาการคือความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการแบบสังคมพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดถึงแหล่งสังคมปฐมภูมิ สังคมทุติยภูมิ เศรษฐกิจ และสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลการวิจัยและข้อค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิพากษ์ วิจัย อยู่บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล ที่สำคัญนักวิชาการทางสังคมทางพระพุทธศาสนานั้น พึงปลูกศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปพัฒนาประเทศชาติ และเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมทนาทีมงานจัดทำวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ที่ได้ช่วยกันผลิตงานวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ชาวโลกได้ศึกษาและนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างขวางสืบไป

(พระครูภาวนาโชติคุณ)

บรรณาธิการ

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุญ สุธมโม รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระณรงค์ ฐานวุฑโฒ ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูภาวนาโชติคุณ, ดร.	เจ้าคณะตำบลปากช่อง เจ้าอาวาสวัดถ้ำสิงโตทอง
พระครูวัชรสุวรรณาท, ดร.	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุนทรวัชรกิจ, ดร.	รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการวิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหากังวาน ธีรธมโม, ดร.	วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี
	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.อินตา ศิริวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สิน งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรพล ใจเย็น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ชวาล ศิริวัฒน์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.ดลนพร วราโพธิ์	นักวิชาการอิสระ

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท)	วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรศักดิ์ สุจริตรักษ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวน ภารังกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
รองศาสตราจารย์ ดร.วิชชุดา หุ่นวิไล	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รองศาสตราจารย์ ดร.ชลวิทย์ เจียรจิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณ ธีธัญญา	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธันยธร ตินภาพ	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รุ่งรังสิมา สัตยาไชย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุวัต กระสังข์	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ดร. สีฟ้า ณ นคร	นักวิชาการอิสระ
ดร. อาทิตา ชูตระกูล	นักวิชาการอิสระ
ดร. ณัฏพงษ์ วิชัยอัชชะ	นักวิชาการอิสระ



~ ก ~

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารจากบรรณาธิการ	i
ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลงบทความ (Peer Review)	(1)
สารบัญ	ก

Academic Articles/บทความวิชาการ

- SOCIAL EDUCATIONAL AND LEARNING ACCORDING TO PHAIDAM MODEL
การศึกษาทางสังคมกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบ PHAIDAM MODEL
Phramaha Jongrak Atittamethi (Phuphit)
พระมหาจงรักษ์ อาทิตตเมธี (ภุชิต) AA 1-16
- MANAGEMENT OF TEMPLES WITH HISTORICAL SITES
การบริหารจัดการวัดที่มีโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
Phrakhru Sangkhakitvirity, Dr.(Vijitsa)
พระครูสังฆกิจวิริยะ,ดร. (วิจิตรศักดิ์) AA 17-30
- COGNITIVE INTELLIGENCES IN THE CANNBINOID NURSING LESSON OF
PROFESSIONAL NURSES
พุทธิปัญญาในบทเรียนการพยาบาลแคนาบินอยด์ของพยาบาลวิชาชีพ
POL.LT.THICHALUCK NARONGVIT
พ.ต.ท.หญิง ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์ AA 31-44
- THE PRINCIPLE OF GUIDELINE AND THEORY ACCORDANCE
WITH THREEFOLD TRAINING
ความสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา
Phramaha Prayom Kunlayano (Lammai)
พระมหาประยอม กลยาโณ (ลัมไมล์) AA 45-56

Research Articles/บทความวิจัย

5. A GUIDE TO USING HERSBURGH AND SEIDERMAN THEORIES FOR MOTIVATION
IN THE WORK OF TEACHERS AT BANG LAMUNG KINDERGARTEN SCHOOL
UNDER THE OFFICE OF CHONBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 3

แนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอส์เบิร์กและไซด์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจ ในการปฏิบัติงานของ
ครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

Waratchaya Khomwan, Trairat Sithithul, Jeerath Sintuaree

วรัชญา ขมหวาน, ไตรรัตน์ สิทธิกุล, จีรวัฐ สินธุอารีย์ AR 1-12

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

หนึ่ง

การศึกษาทางสังคมกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบ PHAIDAM MODEL SOCIAL EDUCATIONAL AND LEARNING ACCORDING TO PHAIDAM MODEL

พระมหาจงรักษ์ อาทิตตเมธี (ภุชิต)¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phramaha Jongrak Atittamethi (Phuphit)¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: rak26.275@gmail.com.¹

Received : 2 January 2024

Revised : 18 January 2024

Accepted : 2 March 2024

บทคัดย่อ

การศึกษา ในความหมายทั่วไปอย่างกว้างที่สุด เป็นวิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณีให้ดำรงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยทั่วไป การศึกษาเกิดขึ้นผ่านประสบการณ์ใด ๆ ซึ่งมีผลกระทบเชิงพัฒนาต่อวิธีที่คนคนหนึ่งจะคิด รู้สึกหรือกระทำ แต่ในความหมายเทคนิคอย่างแคบ การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยมที่ส่งสมมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง นั่นคือ การสอนในสถานศึกษา สำหรับปัจจุบันนี้มีการแบ่งระดับขั้นทางการศึกษาออกเป็นชั้นๆ เช่น การศึกษาปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ทั้งนี้รวมไปถึงระดับอาชีวศึกษาอุดมศึกษา และการฝึกงาน

คำสำคัญ: สังคม, การศึกษา, Phaidam Model

Abstract

Education in most wide general meaning is transported to goad and traditional from any later version. Education was taking place from experience as effective for development which some one thinking felling or doing. But in narrow meaning education is transported in social as passing knowledge skill traditional from generation to generation. That is teaching social studies I school. Therefore, nowadays education has classified such as primary secondary higher education and work place.

Keywords: Social, Educational, Phaidam Model.

1. บทนำ

คำว่า “การศึกษา” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า หมายถึง “การเล่าเรียน การฝึกอบรม” เป็นคำที่ใช้ในความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Education” ซึ่ง คาร์เตอร์ วี. กูด ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมศัพท์การศึกษา 4 ประการ โดยสรุป คือ (Carter Goodwin Woodson, 1868-1963 : 202-203)

1.1 การศึกษา หมายถึง การดำเนินการด้วยกระบวนการทุกอย่าง ที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถด้านต่างๆ รวมทั้งทัศนคติและพฤติกรรมอื่นๆ ตามค่านิยมและคุณธรรมในสังคม

1.2 การศึกษา หมายถึง กระบวนการทางสังคม ที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม ที่คัดเลือกและกำหนดไว้อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะโรงเรียน เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคม

1.3 การศึกษา หมายถึง วิชาซึ่งพออย่างหนึ่งสำหรับครู หรือการเตรียมบุคคลให้เป็นครู ซึ่งจัดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย วิชาจิตวิทยาการศึกษา ปรัชญา ประวัติการศึกษา หลักสูตร หลักการสอน การวัดผล การบริหาร การนิเทศการศึกษา และวิชาอื่นๆ ที่ครูควรรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกิด ความเจริญงอกงามสำหรับครู

1.4 การศึกษา หมายถึง ศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ในอดีต ซึ่งรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบ สำหรับคนรุ่นใหม่

นอกจากนี้ยังมีนักศึกษาอีกจำนวนมาก ที่ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ตามแนวคิด ความเชื่อที่แตกต่างกันของแต่ละคน เช่น

- การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม
- การศึกษา คือ ชีวิต และชีวิตคือการศึกษา
- การศึกษา คือ การพัฒนาคน
- การศึกษา คือ การเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและเจตคติ
- การศึกษา คือ การแก้ปัญหามนุษย์ให้หลุดพ้น และเข้าถึงสิ่งดีงาม
- การศึกษา คือ การถ่ายทอดแนวคิด ความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปวัฒนธรรม
- การศึกษา คือ การเตรียมตัวสำหรับการดำรงชีวิตที่สมบูรณ์

การศึกษา ตามความหมายที่ถูกต้อง คือความหมายที่ตรงกับความหมายของคำในภาษาอังกฤษว่า “Education” ในภาษาไทย บางครั้งคนทั่วไปใช้คำว่าการศึกษาในความหมายที่แคบเคลื่อน คือ นำไปใช้ในความหมายของ คำว่า การเรียนรู้ (Learning) และคำว่า การศึกษาค้นคว้า (Study) ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ การเรียนรู้ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ โดยพฤติกรรมที่

เปลี่ยนแปลงไปนั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปในทางดีหรือทางไม่ดีก็ได้ แต่คำว่า “การศึกษา” หมายถึงเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางที่ดีและสังคมยอมรับเท่านั้น

ส่วนคำว่า “การศึกษาค้นคว้า” หมายถึง การเสาะแสวงหรือค้นหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาในอดีตถือว่า การศึกษาเกิดขึ้นได้เฉพาะในสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น การศึกษาเริ่มต้นเมื่อเข้าโรงเรียนตามอายุที่กำหนด และสิ้นสุดการศึกษาเมื่อออกจากโรงเรียน ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับในช่วงการเข้าเรียนนั้นสามารถนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต ผู้ที่เรียนหนังสือในโรงเรียนเป็นเวลานาน จะได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง ส่วนคนที่เรียนในโรงเรียนในเพียงระยะสั้น หรือไม่เคยเข้าโรงเรียนเลยก็ได้ชื่อว่าเป็นคนการศึกษาต่ำหรือไร้การศึกษา สถานศึกษาจึงกลายเป็นเครื่องมืออันหนึ่งในการแบ่งแยกชนชั้น ซึ่งความคิดเช่นนี้ ในปัจจุบันไม่อาจใช้ได้

ทั้งนี้เพราะสภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้คนสามารถรับการศึกษาได้จากหลายทาง ความรู้และประสบการณ์ที่เคยได้จากการศึกษาในโรงเรียน สามารถนำไปใช้ได้ในช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไปความรู้เดิมอาจไม่สามารถใช้ได้ จำเป็นต้องศึกษาเรียนรู้สิ่งต่างๆ เพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ตั้งแต่ก่อนวัยเข้าโรงเรียนหรือผ่านพ้นวัยที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ก็ยังจำเป็นต้องได้รับการศึกษาอยู่เสมอ

2.ความหมายของการศึกษาทางสังคม

การศึกษาทางสังคมในการศึกษาภาคบังคับ ต้องเป็นไปตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีสติปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษา ต่อ ตลอดจนไปถึงการประกอบอาชีพ ดังนั้นจึงมีจุดมุ่งหมายกำหนดให้ผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

2.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ การเห็นคุณค่าในตัวเอง การมีวินัย และการปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนถือนับถือ และยึดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 การมีความรู้อันเป็นสากล และมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ไขปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะการใช้ชีวิต

2.3 การมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยและรักการออกกำลังกาย

2.4 การมีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.5 การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และการพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

การพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ อยู่ 5 ประการคือ 1) ความสามารถในการสื่อสาร 2) ความสามารถในการคิด 3) ความสามารถในการแก้ปัญหา 4) ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และ 5) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี จะเห็นได้ว่าหลักสูตรแกนกลางพุทธศักราช 2551 มีเป้าหมายคือให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (มณฑนา ชูไกรไทย, 2553 : 2-3)

3. วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

4. หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญดังนี้

4.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

4.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

4.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

4.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

5. จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานดังนี้

5.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง

5.2 มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

5.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

5.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข

6. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุ มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ๕ ประการดังนี้

6.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถใน การรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหา ความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลัก เหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

6.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถใน การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเอง และสังคมได้อย่างเหมาะสม

6.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถใน การแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการ ป้องกันและแก้ไข้ปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น ต่อดตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม

6.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถ ในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และ การอยู่ ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่าง บุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยง พหุติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อ ตนเองและผู้อื่น

6.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถ ในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการ ทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การ ทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสม และมีคุณธรรม

7. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นใน สังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

7.1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

7.2 ซื่อสัตย์สุจริต

7.3 มีวินัย

7.4 ใฝ่เรียนรู้

7.5 อยู่อย่างพอเพียง

7.6 มุ่งมั่นในการทำงาน

7.7 รักความเป็นไทย

7.8 มีจิตสาธารณะ

8. การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติหลักสูตรแกนกลาง การศึกษา ขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ผู้สอนต้องพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง ๘ กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้งปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน

8.1 หลักการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดเชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง บุคคลและพัฒนาการทางสมองเน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม

8.2 กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนา ลักษณะนิสัย กระบวนการเหล่านี้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ใน การจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8.3 การออกแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ขั้ววัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนด

8.4 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาทที่ควรศึกษา ดังนี้ (ดุขฎิ โยเหลา และ คณะ, 2557 : 9)

8.4.1 บทบาทของผู้สอน

(1) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียน

- (2) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการและความสัมพันธ์ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์
- (3) ออกแบบการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย
- (4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้
- (5) จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- (6) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติของวิชา และระดับพัฒนาการของผู้เรียน
- (7) วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

8.4.2 บทบาทของผู้เรียน

- (1) กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง
- (2) เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อความรู้ตั้งคำถามคิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่าง ๆ
- (3) ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ
- (4) มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู
- (5) ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

9. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียน มีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

10. เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อม สัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม โดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545 : 10-11)

10.1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรม ของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติ ในการพัฒนาตนเอง และการ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอรวมทั้งบำเพ็ญ ประโยชน์ ต่อสังคมและส่วนรวม

10.2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ระบบการเมือง การปกครองระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลุกฝังค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

10.3 เศรษฐศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่าง มีดุลยภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจ พอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

10.4 ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของ มนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของ เหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจาก เหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพล ต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีตความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

10.5 ภูมิศาสตร์ ลักษณะกายภาพของโลก แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศ ของประเทศไทยและ ภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆในระบบ ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นการนำเสนอข้อมูล ภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

11. ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism)

ทฤษฎีการสร้างความรู้ (Constructivism) มีพื้นฐานมาจากปรัชญาเหตุผลนิยม (Rationalism) ซึ่งเชื่อว่าเหตุผลเป็นแหล่งกำเนิดของความรู้ ความจริงในโลกนี้เกิดจากการสร้างมากกว่าการค้นพบนักปรัชญาในกลุ่มเหตุผลนิยม กล่าวว่า ความจริงในโลกไม่ได้มีความจริงเดียว แต่ละบุคคลเป็นผู้สร้าง ความจริงของตัวเองขึ้นจากการรับรู้และการให้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ตามประสบการณ์และสภาพแวดล้อม ของประสบการณ์นั้น นอกจากนี้ นักทฤษฎีในกลุ่มนี้ยังเชื่อว่าธรรมชาติของผู้เรียนนั้นมีความกระหาย ใคร่เรียนรู้ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการสร้างความรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเองมากกว่าการรับการถ่ายทอดความรู้จากผู้อื่น สิ่งที่เรียนรู้ขึ้นอยู่กับวิธีการที่บุคคลแต่ละคนสร้างความหมายจากการรับรู้ในสิ่งนั้น

แนวคิดการสร้างความรู้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

(1) การสร้างความรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาของแต่ละบุคคล (Cognitive constructivism หรือ Individual constructivism) มีที่มาจากแนวคิดของเพียเจต์ นักทฤษฎีคนสำคัญในฝ่ายพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive development) ซึ่งอธิบายการสร้างความรู้ว่าเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเผชิญกับประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ทำให้เกิดภาวะสับสน สงสัย ไม่เข้าใจหรือที่เรียกว่าภาวะไม่สมดุล (Disequilibrium) เพื่อให้เข้าสู่ภาวะหายสงสัยหรือภาวะสมดุล (Equilibrium) บุคคลจำเป็นต้องปรับโครงสร้างทางปัญญา (Schema) ด้วยกระบวนการทางปัญญา (Cognitive process) ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการรับเข้าสู่โครงสร้างทางปัญญาเดิม (assimilation) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับสอดคล้องกับประสบการณ์เดิม บุคคลจะรับความรู้ที่เข้าสู่โครงสร้างทางปัญญาเดิม ทำให้ความรู้ความเข้าใจในโครงสร้างทางปัญญาเดิมขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญาเดิมสู่โครงสร้างทางปัญญาใหม่ (Accommodation) เกิดขึ้นเมื่อประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม จำเป็นต้องมีการปรับหรือสร้างโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่กระบวนการทางปัญญานี้ทำให้บุคคลมีการปรับเปลี่ยน และขยายความรู้และประสบการณ์ คำว่าโครงสร้างทางปัญญา (Schema) เป็นคำที่ใช้เพื่อเป็นตัวแทนขององค์ประกอบของความคิดที่เป็นหน่วยย่อยที่สุดของโครงสร้างทางปัญญา ซึ่งอาจอยู่ในรูปของวัตถุ เหตุการณ์ ภาพ และโครงสร้างภาษา เป็นต้น

(2) การสร้างความรู้เป็นกระบวนการทางสังคม (Social constructivism) มีที่มาจากแนวคิดของไวทกอสกี ซึ่งเป็นนักทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรมที่อธิบายว่าความรู้เป็นผลผลิตจากการสะสมประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมตั้งแต่บรรพบุรุษ การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นโดยใช้ภาษา และสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ใช้อยู่ในสังคมเป็นสื่อกลางในการจัดการกับความคิดไวทกอสกีเชื่อว่าเราสามารถเรียนรู้จากบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในการสังคมโดยผ่านวิธีการช่วยเหลือชี้แนะการคิดเมื่ออยู่ในช่วงระดับพัฒนาการการเรียนรู้ที่

ผู้เรียนมีศักยภาพจะไปให้ถึง หรือที่เรียกว่า "zone of proximal development (ZPD)" ซึ่งหมายถึง ช่องว่างระหว่างระดับพัฒนาการทางสติปัญญาที่บุคคลเป็นอยู่หรือ สิ่งที่บุคคลสามารถทำงานโดยลำพังด้วยตนเองกับพัฒนาการทางสติปัญญาที่บุคคลมีศักยภาพจะไปให้ถึง หรือสิ่งที่บุคคลสามารถทำได้ต่อเมื่อได้รับความช่วยเหลือชี้แนะจากผู้ที่มีความรู้และทักษะมากกว่าดังนั้นการมอบหมายงานที่ผู้เรียนสามารถทำได้เองอยู่แล้วหรืองานที่ผู้เรียนทำโดยใช้ระดับสติปัญญาที่เป็นอยู่จึงไม่ได้เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ แต่การมอบหมายงานที่ท้าทายความสามารถของผู้เรียนหรืองานที่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาที่สูงกว่าที่ผู้เรียนเป็นจึงจะถือว่าส่งเสริมการเรียนรู้ การเรียนรู้จึงหมายถึงการที่ผู้เรียนได้บรรลุถึงระดับพัฒนาการทางสติปัญญาที่ผู้เรียนมีศักยภาพจะไปถึงหรือสามารถทำสิ่งที่ท้าทายได้โดยได้รับความช่วยเหลือชี้แนะการคิดจากครู ผู้ใหญ่และเพื่อนที่รู้มากกว่า แนวคิดของไวทีกอสกีเกี่ยวกับการเรียนรู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่เสนอว่าครู ควรสอนสิ่งที่ล้ำหน้าระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน

จากการอธิบายกระบวนการสร้างความรู้ดังกล่าวข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญาที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลและกระบวนการทางสังคมร่วมกัน

การเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้ทั้งสองทฤษฎี นำมาสรุปเป็นหลักการสำคัญในการเรียนรู้ ได้ดังนี้

- (1) การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ขึ้นกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
- (2) การเรียนรู้คือการสร้างความหมาย ความเข้าใจของผู้เรียนจากประสบการณ์ที่ได้รับ
- (3) การสร้างความเข้าใจของผู้เรียนมีพื้นฐานมาจากสิ่งที่ผู้เรียนรู้อยู่ก่อน
- (4) การสร้างความเข้าใจของบุคคลเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น
- (5) ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีในสิ่งที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้เป็นกระบวนการเชิงรุก ไม่ใช่กระบวนการเชิงรับ
- (6) ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมและมีความเชื่อมโยงกับสภาพจริงทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งมากกว่าสิ่งที่เป็นามธรรมและไม่มีมีความเชื่อมโยงกับสภาพจริง

การประยุกต์สู่การสอน มีทฤษฎีการสร้างความรู้ประยุกต์ไปใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้ (ทิศนา แคมมณี, 2550 : 8-9)

- (1) การเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ขึ้นกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ดังนั้นก่อนเรียนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนที่จำเป็นต่อการเรียนรู้เรื่องใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้และประสบการณ์เดิมสู่การเรียนรู้เรื่องใหม่ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจการเรียนรู้เรื่องใหม่ได้ดีขึ้น เช่น การเดินเป็นพื้นฐานของการวิ่ง ผู้เรียนที่สามารถเดินได้ จะมีพื้นฐานคือการทรงตัวและประสบการณ์ในการใช้เท้า ดังนั้นเมื่อได้เรียนรู้การเดินและเข้าใจกลไกการทำงานของเท้า การเรียนรู้การวิ่งก็จะสามารถเรียนรู้ได้

ง่ายขึ้น บทบาทของครูคือการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มีความหมายกับผู้เรียน และเตรียมกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่สร้างนั้น

(2) การเรียนรู้คือการสร้างความหมาย ความเข้าใจของผู้เรียนจากประสบการณ์ที่ได้รับเช่น การที่ผู้เรียนเข้าใจว่าฤดูร้อน ร้อนกว่าฤดูหนาวเพราะโลกอยู่ใกล้ดวงอาทิตย์มากกว่า จีวรทำให้ผู้ห่มอบอุ่นเพราะจีวรเป็นแหล่งกำเนิดของความร้อน เช่นเดียวกับไฟ การเข้าใจดังกล่าวนี้มาจากการแปลความหมายจากประสบการณ์ของผู้เรียนเอง

(3) ก่อนการจัดการเรียนรู้เรื่องใหม่ ควรตรวจสอบความรู้เดิมของผู้เรียนว่าเป็นความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่ หากเป็นความรู้ที่ไม่ถูกต้องหรือเป็นความเข้าใจผิด ต้องแก้ไขให้ถูกต้อง เพราะในการสร้างความเข้าใจใหม่นั้น ผู้เรียนจะแปลความหมายของสิ่งที่เรียนรู้ใหม่จากความรู้และประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ เช่น เวลาเอามือสัมผัสไฟจะรู้สึกว่ามีร้อน ดังนั้นนักเรียนจึงสรุปว่าใน ฤดูร้อนที่เราสัมผัสก็เพราะโลกอยู่ใกล้ดวงอาทิตย์มากกว่าในฤดูหนาวนั่นเอง ซึ่งก็ดูสมเหตุสมผลดี นักเรียนอาจตีความในลักษณะเดียวกันนี้กับเรื่องอื่น เช่น การห่มจีวรทำให้อบอุ่นว่าเป็นเพราะจีวรเป็นแหล่งกำเนิดของความร้อน เช่นเดียวกับไฟที่ทำให้มือร้อน ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

(4) การเรียนรู้เป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้นควรจัดให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นกลุ่มเล็กเพื่อให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และผู้เรียนกับผู้สอนหรือการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กับผู้ทรงภูมิความรู้ที่อยู่ในท้องถิ่น

(5) ลดการบรรยาย จัดกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่ท้าทายสติปัญญาและศักยภาพของผู้เรียน ให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ฝึกปฏิบัติและประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริงและสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง

(6) จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จักสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นตามสภาพจริงในสังคมเพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและประโยชน์ของการเรียนรู้

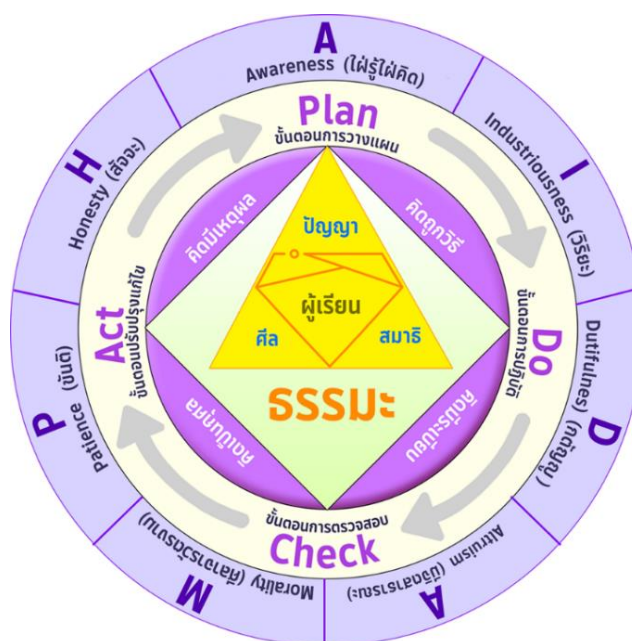
(7) ให้ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการเรียนรู้และทิศทางการเรียนรู้ของตนเอง ได้แก่ การวางแผนบริหารจัดการการเรียนรู้ของตนเองควบคุมติดตามผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประเมินผลและปรับปรุงการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง

(8) บทบาทของครู คือ ส่งเสริม สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือ ชี้แนะการเรียนรู้ให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้สำคัญที่กล่าวมาข้างต้นได้ให้ข้อความรู้ที่เป็นประโยชน์ทำให้เราเข้าใจการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดจนส่งเสริมบทบาทของครู และผู้เรียนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

12. การเรียนรู้สังคมศึกษาแบบ Phaidam Model

แนวคิด PHAIDAM MODEL เนื่องจากปัจจุบัน เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง อยู่ตลอดเวลา และรวดเร็ว ระบบการศึกษา จึงต้องปรับและเปลี่ยน ให้หมุนไปตามยุคสมัย จึงได้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ PHAIDAM MODEL เป็นระบบนาร่อง เพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ ๒๑ ของ โรงเรียนวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา ให้บรรลุเป้าหมายมากที่สุด



ภาพที่ ๑ รูปแบบจัดการเรียนรู้ PHAIDAM MODEL

“การเรียนรู้แบบ PHAIDAM MODEL” จัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนดำเนินการเรียนรู้ด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา โดยมีธรรมะเป็นฐาน ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ จากการคิดอย่างละเอียดถี่ถ้วน ลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอน ให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และองค์ความรู้ใหม่ (โรงเรียนวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา, ม.ป.ป. : 2565)

ห้องเรียนแบบนี้จะทำให้เข้าใจเนื้อหาทุก ๆ วิชาเรียนอย่างรอบด้าน เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของเราทั้งวันนี้ และในอนาคต ผู้เรียนจะเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เรียนสามารถอธิบาย ชี้แจง ตอบคำถามได้ดี นอกจากนั้นยังได้พัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นกลุ่ม การสื่อสาร รวมทั้งเกิดความไม่ไฝ่ธรรม ใฝ่รู้ ตั้ง สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระ

พระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานคำขวัญ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๔๘ ว่า “เจริญ
ธรรมะ เจริญความรู้”



ภาพที่ ๒ เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ PHAIDAM MODEL

13. ทฤษฎีที่ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบ PHAIDAM MODEL

แนวคิดเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้ใช้แนวคิดทางการศึกษาต่าง ๆ ในการสอนและพบว่าหลักการ
เรียนรู้จำนวนหนึ่งสามารถใช้ได้ผลดีตลอดมา ได้แก่

- (1) แนวคิดการสร้างสร้งองค์ความรู้ (Constructivism)
- (2) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning)
- (3) แนวคิดเรื่องกระบวนการกลุ่มและการเรียนแบบร่วมมือ (Group Process and Co-operative Learning)

(4) แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning)

การใช้แนวคิดหลัก 4 แนวคิดใช้พื้นฐานทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ และทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ จึงมี **ทฤษฎีการเรียนรู้ และการประยุกต์สู่การสอน** มีดังนี้

- (1) ทฤษฎีการสร้างความรู้ (constructivism)
- (2) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบปฏิบัติการ (operant conditioning theory) ของ สกินเนอร์ (Skinner)
- (3) ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธินิยมเชิงสังคม (social-cognitive learning theory)
- (4) หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center Learning)

14. สรุปท้ายบท

การศึกษาเป็นกุญแจที่สำคัญยิ่ง จึงหมายถึง แนวคิดทฤษฎีที่เป็นเครื่องมือหรือกระบวนการเรียนรู้อันสำคัญในการพัฒนาคนให้เจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ความรู้ ความคิด ทักษะ ทศนคติ คุณธรรม จริยธรรม สามารถปรับตัว เข้ากับสังคม ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าทั้งใน ปัจจุบันและอนาคต เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่สังคมโลกล้วนเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากศาสตร์สมัยใหม่ที่มีการปรับเปลี่ยนมาตามยุคสมัย แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทั้งหมดล้วนทำให้เกิดความชัดเจนในหลักพุทธศาสนาต่อประชาคมโลกมากขึ้น จึงนับว่าเป็นเรื่องที่ดีสำหรับบรรยากาศโดยรวมของพุทธศาสนาที่จะเป็นทางเลือกให้กับผู้คนในศตวรรษที่ 21 ตามแนวทาง Thailand 4.0 หรือในยุคโลกาภิวัตน์นี้

15. เอกสารอ้างอิง

- ดุขฎิ โยเหลา และ คณะ. (2557). *การจัดการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุดความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย. กรุงเทพฯ: หจก. ทิพย์วิสุทธิ.*
- ทิตินา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- มณฑนา ชูไกรไทย. (2553). *การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะสำคัญของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัย และจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- โรงเรียนวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา. (ม.ป.ป). *การจัดการเรียนรู้แบบ PHAIDAM MODEL. สิงห์บุรี: โรงเรียนวัดไผ่ดำ แผนกสามัญศึกษา.*



สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: พริก
หวานกราฟฟิค.

Carter Goodwin Woodson. June 1950. *Subject(s): African American historians; author(s): Du*
Bois. W. E. B. William Edward Burghardt.

การบริหารจัดการวัดที่มีโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

MANAGEMENT OF TEMPLES WITH HISTORICAL SITES

พระครูสังฆกิจวิริยะ,ดร. (วิจิตรศักดิ์)¹

วิทยาลัยพระธรรมทูต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phrakhru Sanghakitvirity, Dr.(Vijitsa)¹

Dhammaduta College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: surachaihongtrakool.com.¹

Received : 2 January 2024

Revised : 18 January 2024

Accepted : 2 March 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการของวัดโดยมีรูปแบบการบริหารองค์กรและรูปแบบของการบริหารแบบอนุรักษ์โดยเจาะจงที่เจ้าอาวาสเป็นผู้ขับเคลื่อนในการบริหารจัดการวัดที่มีโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน

ดังนั้น การบริหารจัดการวัดที่มีโบราณสถานจึงต้องการการมีส่วนร่วมและมีการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น ๆ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเข้าใจบริบทของถิ่นนั้น และการร่วมมือของเจ้าของท้องถิ่นอันมีประชาชนและองค์กรท้องถิ่นนั้นโดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำและสร้างความเข้าใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการบริหารจัดการเพื่อความเจริญรุ่งเรือง

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, โบราณสถาน, แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

Abstract

This study aims to gain an understanding of temple management, with a specific organizational management model and conservation management model in which the abbot is the driving force in managing temples that have historical sites as sources. Ecotourism It is a source of learning about community culture.

Therefore, the management of temples with historical sites requires participation and conservation of the unique culture and identity of that place. It is very important to understand the local context. and the cooperation of the local owner with the people and local organizations, with the abbot leading and creating a unified understanding in management for prosperity.

Keyword : Management, historical sites, eco-tourism destinations

1. บทนำ

วัดเป็นสถานที่สำคัญ และเป็นหน่วยงานปกครองและหน่วยงานดำเนินกิจการคณะสงฆ์ และกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด และเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนา เป็นองค์กรหลักในการปกครองคณะสงฆ์ หลักเกณฑ์และวิธีการต่าง ๆ เกี่ยวกับวัด ทรงตราไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับบทบัญญัติว่าด้วยมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นสถาบันหรือองค์กรปกครองคณะสงฆ์สูงสุด วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล คือบุคคลตามกฎหมาย และตำแหน่งเจ้าอาวาสจึงเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญยิ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2545 : 16) และสำหรับการบริหารวัดที่มหาเถรสมาคมกำหนดขึ้นนั้นมี การปกครองคณะสงฆ์ การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538 : 32)

ประกอบกับการบริหารจัดการวัดในปัจจุบันนี้ยังติดอยู่กับรูปแบบเดิม ๆ อยู่กับที่ คือทรงอยู่และทรุดลงตามลำดับ ไม่ค่อยได้รับการพัฒนารูปแบบ และวางยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการวัดที่เป็นระบบและรูปธรรมที่ดี เหมาะสมในสถานการณ์ยุคปัจจุบัน ที่มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การบริหารจัดการวัดในบางสถานที่จึงมีปัญหาในด้านต่าง ๆ มาก ขาดการแก้ไขในการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา จนถึงขั้นวิกฤตขาดพระภิกษุสามเณรที่เป็นบุคลากรที่สำคัญในการบริหารจัดการวัดและพระพุทธศาสนา และกลายเป็นวัดร้างไปในที่สุด ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องถูกหลักการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดั่งมาจากคณะสงฆ์นัก และอาจกลายเป็นสาเหตุใหญ่ อันนำพาและส่งผลเสียหายถึงความทรุดโทรมเสื่อมสลายของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในภายหน้าอีกด้วย (พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์), 2557)

โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม คือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับไปได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม สงบ สันโดษ ตามหลักพระพุทธศาสนา

วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ เพราะมีพุทธศิลป์เป็นแหล่งจูงใจ พุทธศิลป์เป็นทัศนูปกรณ์ในการสอนธรรมะได้อย่างยอดเยี่ยม ฉะนั้น เมื่อศึกษาความหมายของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้งลงไปแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องของธรรมะทั้งสิ้น จึงเห็นว่าการอนุรักษ์ไว้นั้นมีคุณค่าทางการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย และยังเป็นแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของชาติดีขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้ วัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรม มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วนไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่มาวัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม การบริหารจัดการด้านแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและมรดกวัฒนธรรมควรเป็นเรื่องที่มีหลักประสมประสานกันหลายรูปแบบ รวมทั้งการบริหารทางธุรกิจ การจัดการรักษาศาสนสถานซึ่งเป็นเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรมด้านขนส่ง โบราณคดี พิพิธภัณฑ์ศิลปะ ที่มองเห็นสัมผัสได้ และผลผลิตต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวในวัดแม้กระทั่งในพระอารามหลวงยังมีข้อจำกัดอยู่มากพอสมควร ทั้งด้านกายภาพ ด้านนโยบาย ด้านการพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม (พระมหาบุญพิเศษ จันทร์เมืองเส, 2553)

ด้วยเหตุนี้ เจ้าอาวาสจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับการบริหารวัดในด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งหวังว่าจะได้ตระหนักถึงปัญหาทางด้านความรู้การบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่เพื่อเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของประเทศ ซึ่งวัดที่มีการบริหารจัดการโบราณสถานในวัดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนมีอยู่หลายแห่งที่มีอายุยาวนาน เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชนซึ่งยังขาดรูปแบบการบริหารที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาวิธีการแก้ปัญหาของการบริหารให้มีคุณภาพสืบไป

2. ความหมายการบริหารจัดการองค์กรและพัฒนาโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การพัฒนาโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ก็ต้องทำความเข้าใจก่อนว่าความหมายในการพัฒนามีในรูปแบบใด และนักพัฒนาทั้งหลายได้ให้ความหมายในการพัฒนาอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาองค์กรหรือการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ การบริหาร หมายถึง การปกครอง (Government) การดูแลรักษาบำรุงหมู่คณะและการดำเนินงานหรือการจัดการ (Management) กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่คณะ หรือองค์กรต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงตามนโยบาย (Policy) และวัตถุประสงค์ (Purpose/Objective) ขององค์กรนั้น ๆ ด้วยดีมีประสิทธิภาพ (Efficiency) (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), 2548 : 26) และยังมีอีกองค์กรหนึ่งที่ยังให้ความหมายของการบริหารการจัดการ ด้วยการให้ความหมายของการจัดการว่า หมายถึงการพิจารณากระบวนการจัดการ ด้วยการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการบริหาร พร้อมกับการใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เกิดความคุ้มค่า และเทคนิควิธีการตลอดจนกลยุทธ์ในการผ่อนคลายพันธุการต่าง ๆ เพื่อ

สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนรู้ ผู้ดำเนินการเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 20) มีองค์ประกอบ 7 ประการ ดังนี้

1. มีนโยบาย หรือแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกันทุกงานและมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนรู้เป็นสำคัญ
2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการทุกขั้นตอน
3. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมปฏิบัติงานตามความถนัดและความสนใจ
4. มีการคาดการณ์แก้ไขปัญหาล่วงหน้าต่าง ๆ จนกระทั่งเกิดความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางปฏิรูปการเรียนรู้
5. ใช้วัตรกรรมหรือวิธีการ ที่หลากหลายในการดำเนินงาน
6. ใช้วัสดุอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสมคุ้มค่า
7. นำผลการดำเนินงานมาใช้ในการพัฒนาผู้ร่วมงานเป็นระยะ

กล่าวได้ว่า การจัดการหมายถึง กระบวนการดำเนินการตามนโยบายและแผนงานเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การโดยอาศัยปัจจัยภายในและภายนอกองค์การ รวมทั้งวิธีการจัดกิจกรรมหลัก 5 ประการ ได้แก่ การวางแผนโดยเราจะวางแผนอย่างไรเพื่อให้แผนนั้นบรรลุเป้าหมาย การจัดการองค์การในรูปแบบใดเพื่อให้องค์กรเดินไปได้ตามแผนพร้อมกับการชี้แนะแนวทางให้เป็นไปด้วยดี การควบคุมดูแลองค์การและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร หากแต่สิ่งที่สำคัญผู้ที่จัดการการบริหารต่าง ๆ ต้องเข้าใจบริบทและเข้าใจความเป็นมาของสิ่ง ๆ นั้น รวมทั้งเจ้าของพื้นที่อันหมายถึงเจ้าอาวาสและผู้ที่อยู่ในพื้นที่จึงจะเป็นผู้ที่เข้าใจและสามารถจัดการการบริหารกับสิ่ง ๆ นั้นได้อย่างดี

3. การบริหารในเชิงอนุรักษ์

การจัดการการบริหารมีอยู่หลากหลายรูปแบบแต่การจัดการบริหารในแบบอนุรักษ์นั้นเป็นไปในรูปแบบใด จึงเกิดมีแนวคิดและมีวิธีการที่นักจัดการต่าง ๆ ได้กล่าวเอาไว้ว่ารูปแบบของการอนุรักษ์ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นในเรื่องของการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งก็หมายรวมถึงสถาปัตยกรรมที่เป็นโบราณสถานเอาไว้ด้วย ผู้เขียนจึงขอเสนอเนื้อหาดังมีรายละเอียดดังนี้

การอนุรักษ์ ตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552 หมายถึงการรักษาให้คงเดิม ส่วนกรมศิลปากรได้ให้คำจำกัดความของการอนุรักษ์ไว้ว่า การดูแลรักษาเพื่อให้คงคุณค่าไว้ ซึ่งหมายถึงการป้องกัน รักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538 : 125) โดยมีนักอนุรักษ์ได้ให้ความหมายเรื่องของการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ว่า การดูแลรักษาโบราณสถานเพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะโบราณสถาน (สำนัก

โบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2550 : 33) และยังมีผู้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ทั้งในมุมกว้างและมุมแคบหลายประการโดยมีความหมาย 2 นัย ในที่กว้าง การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้และการจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตของเราเอง ซึ่งความต้องการในอนาคตมักจะหมายถึง การมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติใช้อย่างพอเพียงในอนาคตนั่นเอง ส่วนนัยที่มีความหมายที่แคบกว่า การอนุรักษ์จะหมายถึง การปรับปรุงหรือป้องกันอาคารหรือกลุ่มอาคารและพื้นที่อนุรักษ์ใกล้เคียง โดยมักจะเป็นอาคารที่มีคุณภาพดีทางสถาปัตยกรรม หรือมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณดังกล่าวอาจมีขอบเขตตั้งแต่หมู่บ้านทั้งหมู่บ้าน เช่น ถนน ตลาด กลุ่มอาคาร โบสถ์ วัด หรือแม้แต่ส่วนหนึ่งของอาคาร เป็นต้น (Appliedyard Donala, 1979 : 294) เมื่อกล่าวถึงการปฏิสังขรณ์ได้เริ่มขึ้น หลักแห่งการอนุรักษ์ก็จะถูกละเลยไปที่ละน้อย ๆ จนกระทั่งลักษณะและเอกลักษณ์ของอาคารทั้งหมดได้ถูกเปลี่ยนไปและได้สูญเสียสิ่งของของอาคารทั้งหมด (สมชาติ จึงศิริรักษ์, 2548 : 3) จึงเป็นเหตุให้เราต้องเข้าใจการวางแผนในการอนุรักษ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น

การอนุรักษ์ หมายถึง การวางแผนใช้อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และเทคโนโลยีให้ดีที่สุด รวมทั้งการดูแลรักษาที่ดีต่ออาคาร และบางครั้งรวมถึงกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมในอาคารทั้งด้านสังคมและเทคโนโลยี เช่น การรักษาบรรยากาศของชุมชน Covent Garden (ตลาดเก่าในกรุงลอนดอน) หรือการรักษาเครื่องสูบน้ำโบราณที่เมือง East Pool Mine ใน Cornwall เป็นต้น (วีระ วิจารณ์รัตน์, 2528 : 12) จึงเกิดมีองค์กรต่าง ๆ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์และวางแผนการอนุรักษ์ เช่น กรมศิลปากร ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน จึงมีการออกระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ.2528 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้วิธีการอนุรักษ์โบราณสถาน เป็นไปด้วยความถูกต้องตามหลักวิชาการแบบสากล และให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมของประเทศไทย โดยยึดหลักการสากลว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน แห่งเมืองเวนิซ ปี 1964 (The Venice Charter) เป็นหลักการหนึ่ง ในการร่างเนื้อหาสาระภายในระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน คือ

1. การจำแนกการอนุรักษ์ออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) การสงวนรักษา คือ การรักษาให้คงสภาพเดิม 2) การปฏิสังขรณ์ คือ การทำให้กลับสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา 3) การบูรณะ คือ การซ่อมแซมปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิม แต่แสดงความแตกต่างระหว่างของเดิมและสิ่งที่ทำให้ชัดเจน

2. ให้มีการสำรวจและบันทึกสภาพโบราณสถานอย่างละเอียดก่อนลงมือบูรณะ

3. การบูรณะให้พิจารณาแยกแยะคุณค่าโบราณสถานและเน้นการรักษาคุณค่าที่เด่นที่สุดเป็นหลักแต่ให้คำนึงถึงคุณค่ารองด้วย

4. อนุญาตให้หรือส่วนต่อเติมแก้ไขที่ทำให้คุณค่าเดิมเสียออกได้

5. การอนุรักษ์ให้คำนึงถึงภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมรอบโบราณสถานด้วย (กรมศิลปากร, 2528 : 230)

ความมุ่งหมายร่วมกันในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ในฐานะทั้ง 3 ฐานะ ได้แก่ (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2530 : 13-38)

1. การอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อารยธรรมเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ข้อมูลที่สำคัญที่สุดในงานประวัติศาสตร์นั่นก็คือ สิ่งที่ยังคงไว้ด้วยตัวอักษรอย่างมีระเบียบ สิ่งที่ยังคงไว้อย่างมีระบบนี้เอง จะมีคุณค่าในลักษณะที่เรียกกันทั่วไปว่าเอกสาร การศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมโดยทั่วไปแล้ว สิ่งที่มีคุณประโยชน์ในฐานะเอกสารก็คือบรรดาโบราณสถานที่ยืนยงคงสภาพมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์อารยธรรมในช่วงสมัยประวัติศาสตร์มักจะใช้เอกสารทั้งที่เป็นวัตถุโบราณสถานประกอบไปกับเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ในกรณีเช่นยุคต้นประวัติศาสตร์ในประเทศไทยมีการบันทึกเอกสารทางตัวอักษรน้อยมากหรือเกือบไม่มีเอกสารโบราณสถานโบราณวัตถุจึงเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ช่วยบันทึกส่วนหนึ่งปรากฏเป็นข้อเท็จจริงในยุคสมัยนั้น ดังนั้นการรักษามรดกภูมิสถาปัตยกรรมใด ๆ ที่ผิดแตกต่างไปจากสภาพจริงก็คือการทำลายยิ่งจิตใจเปลี่ยนไปมากเท่าไรก็ยิ่งทำให้เอกสารไร้ประโยชน์หมดสภาพใช้การต่อไป

2. การอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ผลทางการสร้างสรรค์ตามความเป็นจริง โบราณสถานเกือบทั้งหมด มักจะมีรูปแบบที่เป็นงานสถาปัตยกรรม ดังนั้นในสภาพการณ์เช่นนี้ จึงต้องผ่านการออกแบบ และสร้างทำขึ้นตามกระบวนการช่าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นถึงพื้นเพการกินอยู่หรือวัฒนธรรมของชุมชนในขณะนั้น ในขณะเดียวกันการสร้างของช่างหรือวงการช่างก็ย่อมจะมีพัฒนาการไม่ว่าโดยประสบการณ์ในกลุ่มช่างเองหรือได้รับอิทธิพลจากภายนอก ซึ่งแสดงถึงศิลปกรรมอันเกิดจากความจรรโลงใจในยุคสมัย ความสำเร็จผลทั้งในการออกแบบและการสร้างสรรค์ จะเป็นข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงความเจริญทางปัญญาและเทคนิควิธีการอย่างมากมาย ฉะนั้นสถานะของเมืองทั้งเมือง ผัง อาคาร ตัวอาคารขนาดต่าง ๆ ตลอดจนลวดลายที่ประดับอาคารชิ้นเล็ก ๆ ก็ล้วนแต่มีค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ผลทางการสร้างสรรค์ทั้งสิ้น การเปลี่ยนแปลงสภาพโบราณสถานตั้งแต่ขนาดเล็ก อาทิเช่น ทูบทำลายปูนปั้นเดิมออก การเสริมแต่งอาคารให้เต็มรูปโดยพลการก็ล้วนแต่เป็นการทำลายทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าช่างในปัจจุบันอาจจะมีฝีมือไม่แพ้ช่างสมัยโบราณก็ตามแต่โดยที่ต่างยุคต่างสมัย จิตวิญญาณในการแสดงออก ก็ย่อมแตกต่างกันเป็นธรรมดา

3. การอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบการดำรงชีพของชุมชนสังคมในปัจจุบัน คือ ประโยชน์หน้าที่ที่มีต่อสังคมปัจจุบันและนักวางแผนก็มักจะเพ่งเล็งในแง่ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่อ้างอิงกันเสมอ ๆ ก็คือ ประโยชน์อันเกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว แต่ความเป็นจริงนั้น การพิจารณาในแง่ประโยชน์ดังกล่าว จะเป็นเพียงประโยชน์ส่วนเดียวเท่านั้น เพราะประโยชน์อันแท้จริงในแง่เศรษฐกิจ สังคม

ในระดับแรกนั้น โบราณสถานต่าง ๆ จะเป็นองค์ประกอบที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจ ที่แสดงให้เห็นว่าสังคมที่ตนดำรงอยู่มิใช่สังคมหลักลอยทางวัฒนธรรม มีการพัฒนาต่อเนื่องกันมาในระยะเวลายาวนานนับพันปี ขณะเดียวกัน ก็จะช่วยสร้างเอกภาพทางวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นทั้งในระดับภูมิภาคและประเทศ

การอนุรักษ์ไม่ว่าจะเป็นการอนุรักษ์ในรูปแบบใดก็ย่อมเป็นผลเพื่อแสดงออกถึงความสามารถและความเข้าใจอันเป็นเหมือนการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุของภูมิภาคต่าง ๆ ที่ยังคงเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคไว้ เพื่อแสดงให้เห็นว่ารูปแบบและเอกลักษณ์ของแต่ละภูมิภาคของแต่ละพื้นที่ที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาในระดับใด และมีความเจริญรุ่งเรืองในเรื่องศิลปะในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีเป็นมาอย่างไร ส่วนนี้จึงเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้เราเข้าใจได้ว่า การสร้างโบราณสถานสร้างศิลปวัฒนธรรมมีความเป็นมาอย่างไร และการอนุรักษ์จึงเป็นการอนุรักษ์เพื่อให้อยู่ในรูปแบบเดิมมากที่สุด

ความมุ่งหมายที่จะต้องให้มีการอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมมีดังต่อไปนี้ (ไขแสง ศุขะวัฒนะ, 2528 : 31)

1) การอนุรักษ์เป็นการสงวนรักษาไว้ซึ่งงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอย่างมาก เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่จะต้องรักษาไว้ตราบนานเท่านาน ทั้งนี้ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็นและศึกษาหาความรู้จากสิ่งเหล่านี้

2) โบราณสถานก็ดี งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมก็ดี แม้จะเลียนแบบสร้างขึ้นใหม่อย่างเหมือนของเก่าทุกประการ แต่ก็ไร้ซึ่ง “วิญญาณ” ที่เคยมีอยู่ในของเก่านั้น ยกตัวอย่างโบราณสถานเป็นสิ่งเก่าแก่ที่มีคุณค่า เราไม่ควรที่จะสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาแข่งขันเพื่อทดแทน เพราะถ้าสร้างขึ้นใหม่สิ่งนั้นก็ไม่ใช่โบราณสถาน ดังนั้นจึงต้องมีการอนุรักษ์งานของเก่าที่มีคุณค่าเอาไว้

3) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่บางชิ้น เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างเอาไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งคุณงามความดีของบรรพบุรุษ เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

4) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่บางชนิดได้กลายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีระหว่างกลุ่มชนในชาติ เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

5) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่บางชิ้น เป็นหลักฐานที่ดีในการศึกษาด้านศิลปะ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี เราก็จำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

6) โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรม ที่มีคุณค่าดังได้กล่าวมาแล้วเหล่านี้ ส่วนใหญ่สามารถใช้เป็นแหล่งของการพักผ่อนหย่อนใจ การท่องเที่ยว และทัศนศึกษาได้ ย่อมก่อให้เกิดผลดีทางด้านจิตใจแก่ผู้มาเยือน และผลดีทางด้านเศรษฐกิจแก่ท้องถิ่น ตลอดจนประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม ซึ่งเราจำเป็นต้องอนุรักษ์ไว้

4. หน้าที่การบริหารของเจ้าอาวาส

กล่าวถึงการบริหารจัดการเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุก็ต้องมาศึกษาว่าหน้าที่ในการดูแลรักษาโบราณสถานและโบราณวัตถุส่วนใหญ่จะอยู่ในสถานที่ใดมากที่สุดและส่วนใหญ่ก็จะเป็นวัดด้วย เหตุนี้จึงหนีไม่พ้นที่จะต้องเป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่จะต้องดูแลรับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ แต่ก็ไม่ได้ทั้งหมดเสมอไป เพราะบางวัดก็จะมีกรมศิลปากรมาคอยดูแลการบริหารในกระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น 3 ทาง คือ

1. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา
2. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย
3. ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์กันหรือร่วมทำปฏิกิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน (Fayol, Henri, 1964: 39)

ศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สำหรับประเทศไทยถือว่าศาสนาเป็นสถาบันหลักของชาติหนึ่งในสามสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ จึงถือได้ว่าพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และการขัดเกลาทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ พระพุทธเจ้าพระธรรมคำสั่งสอน มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระธรรมให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือประชาชน พื้นฐานทางสังคม กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ (พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, 2546)

วัดเป็นศูนย์กลางทางศาสนา และวัฒนธรรม ที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นเอกลักษณ์ของสังคมซึ่งจะพบได้จากการแสดงออกทาง ศิลปะ วรรณคดี คติธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี เป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดและพระสงฆ์ยังมีบทบาทเกี่ยวข้อง กับการเป็นอยู่ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พระสงฆ์นอกจากจะมีบทบาทเป็นผู้นำทางกิจกรรม เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของคนในสังคมแล้วพระสงฆ์ยังมีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมในด้าน ต่าง ๆ มากมาย เช่น การพัฒนาสังคม การสังคมสงเคราะห์ สงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ที่ได้รับความลำบากหรือกระทำการช่วยเหลือแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2545 : 87) วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลต่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศได้เป็นอย่างดี

พระสงฆ์ในประเทศ ซึ่งมีจำนวนมากมีความรู้ความเข้าใจว่า การพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะได้ช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและผู้นำประเทศเข้าใจ เพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะสนทนากับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม ทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้างศาสนสถาน บุคลากร เงิน ศรัทธา จะมีการบริหารจัดการอย่างไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา (พระมหาคณศักดิ์ จันทราลักษณ์, 2546) สภาพปัญหาของวัด และพระสงฆ์คือผู้เข้ามาบวช ในปัจจุบันได้มีการเลือกสรรขาดความพิถีพิถัน บางรูปมุ่งบวชตามประเพณีมิได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง จึงทำผิดวินัยหลาย ๆ อย่าง การวางตัวของพระไม่เหมาะสมขาดความสำรวม บางวัดมุ่งในการพัฒนาวัตถุอาคารสถานที่มากกว่าการศึกษาหรือมากกว่าการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน (กรมการศาสนา, 2538 : 35)

กระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรมจริยธรรมมีมากขึ้น และขาดศรัทธาในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกทีเป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อย ๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่วนวัยรุ่นหนุ่มสาวไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องมาจากสาเหตุคือ พระภิกษุบางส่วนกระทำผิดหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีทางการธุรกิจดึงดูดให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ (ประเวศ วะสี, 2545 : 75)

การบริหารจัดการองค์กรใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กรก็คือ คนหรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนา เช่นวัด และโบราณสถานจะสามารถจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธา และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน บรรดาสิ่งก่อสร้างโบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่ได้มีความหมาย ถ้าบุคลากรเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุญช่วย จันทร์เหาะ, 2547)

การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้น ซึ่งมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่าง ๆ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำเบื้องต้น นับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบายและบริหารบุคลากรในองค์กร ให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เจ้าอาวาสนั้นมีภารกิจการบริหารจัดการวัดตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ตามภารกิจของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ (ธีรวุฒิ ทองโษษฐ์, 2546)

เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวมีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย (พระมหาสุริยา หอมวัน, 2544) เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัดในทุก ๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ ให้เกิดประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนา กล่าวว่าการบริหารวัดคือการปกครองบังคับบัญชากำกับดูแล แนะนำ สั่งสอน ภิกษุสงฆ์ สามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัดให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อยให้อยู่ในศีลธรรมอันดีและดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพสูงสุด เจ้าอาวาสจึงต้องมีการกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการ โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด แต่ปัญหาที่ทำให้การบริหารจัดการวัดขาดประสิทธิภาพ ก็คือเจ้าอาวาสจำนวนมากที่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการวัด ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาวัด ไม่มีความรู้ในการสั่งสอนประชาชน เจ้าอาวาสจำนวนมากยังปล่อยปละละเลยพระภิกษุสามเณร ในปกครองให้ประพฤติปฏิบัติไปตามยถากรรม ไม่มีการศึกษาอบรมพระธรรมวินัย จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด (ธีรวุฒิ ทองโษษฐ์, 2546)

ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในปัจจุบัน ก็นับว่าอยู่ในระดับปานกลาง แต่ก็มีปัญหาอุปสรรคในบางประการหรือในบางเรื่องเกี่ยวกับในการบริหารจัดการวัด ด้วยเหตุนี้เจ้าอาวาสต้องมีทักษะในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้งานในกิจการคณะสงฆ์บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทักษะการบริหารจัดการวัดที่สำคัญที่เจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีคือทักษะทางด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิด ซึ่งหากเจ้าอาวาสมีทักษะทั้งสามด้านจะช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถบริหารจัดการวัด โบราณสถานและกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และจะเป็นประโยชน์ต่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงแห่งพระศาสนาต่อไปในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ การบริหารจัดการโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เจ้าอาวาสและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและให้ความรู้และเข้าใจในการบริหารจัดการงานของวัดและเข้าใจระเบียบการของกฎหมายต่าง ๆ ว่าเราสามารถทำอะไรได้บ้างและทำอะไรไม่ได้บ้าง ดังนั้นความหมายในการบริหารจัดการโบราณสถานและโบราณวัตถุให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงขึ้นอยู่กับผู้ที่อยู่ในพื้นที่ร่วมมือกันกับเจ้าอาวาสและผู้ปกครองท้องถิ่นส่งเสริมและองค์การบริหารส่วนตำบล อันมีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและเข้าใจเข้าร่วมด้วยตามทฤษฎีการบริหารจัดการตั้งประมวลมา ก็พอที่จะสามารถทำให้ประสบผลสำเร็จได้ไม่ยาก และเจ้าอาวาสต้องมีทักษะในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้งานในกิจการคณะสงฆ์บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์สอดคล้องกับงานของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทักษะการบริหารจัดการวัดที่สำคัญที่เจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีคือทักษะทางด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิด ซึ่งหากเจ้าอาวาสมีทักษะทั้งสามด้านจะช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถบริหารจัดการวัด โบราณสถานและกิจการคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. สรุป

การบริหารจัดการองค์กรใด ๆ ก็ตาม โดยหลักการและจุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) การจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management) องค์ประกอบทั้ง 4 ประการมีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กรก็คือ คนหรือ บุคลากร ในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนา เช่นวัดและโบราณสถานจะสามารถจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธา และอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับคน

การบริหารจัดการวัดที่มีโบราณสถานเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องด้วยศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สำหรับประเทศไทยถือว่าศาสนาเป็นสถาบันหลักของชาติหนึ่งในสามสถาบันหลักอันได้แก่ ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ จึงถือได้ว่าพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี หรือที่เรียกว่า “บวร” บ้าน วัด และโรงเรียน เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัวที่มีภาวะผู้นำ มีกระบวนการและวิธีการปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย

ด้วยเหตุนี้เจ้าอาวาสต้องมีทักษะในการบริหารจัดการวัดเพื่อให้งานในกิจการคณะสงฆ์บรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์สอดคล้องกับพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม และพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราช ทักษะการบริหารจัดการวัดที่สำคัญที่เจ้าอาวาสจำเป็นต้องมีคือทักษะทางด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และทักษะด้านความคิด ซึ่งหากเจ้าอาวาสมีทักษะทั้งสามด้านจะช่วยให้เจ้าอาวาสสามารถบริหารจัดการวัด

6. เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *คู่มือการบริหารศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา.

_____. (2542). *คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

กรมศิลปากร. (2528). *ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

ไชแสง สุขะวัฒน์. (2528). *การอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2545). *การคณะสงฆ์และการศาสนา*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิสุทธาณันทคุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). *การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา*. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมืองเส. (2553). *การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอกในเกาะรัตนโกสินทร์*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). (2548). *การบริหารวัด*. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2544). *แกนหลักแนวคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.

- พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์. (2546). *ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม*. รายงานการค้นคว้าอิสระ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกกระบบ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระมหาสุริยา หอมวัน. (2544). *บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุสามเณรวัดสระกำแพงใหญ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารองค์การ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2544). *แกนหลักแนวความคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สำนักโบราณคดี. กรมศิลปากร. กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับพระสงฆ์*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.
- สมชาติ จีงสิริอารักษ์. (2548). *แนวคิดในการอนุรักษ์โบราณสถานในศตวรรษที่ 19 ของอังกฤษ*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วีระ โรจน์พจนรัตน์. (2528). *การวางแผนอนุรักษ์โบราณสถาน*. รายงานการสัมมนาเรื่อง การอนุรักษ์โบราณสถานสุโขทัย ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. 17-21 มกราคม.
- อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. (2530). *รายงานการสำรวจโบราณสถานเมืองสุโขทัยเก่า*. เมืองโบราณ. เล่มที่ 4 ปีที่ 1, ตุลาคม-ธันวาคม.
- บุญช่วย จันท์เข้า. (2547). *พฤติกรรมกรรมการบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประเวศ วะสี. (2545). *พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม : หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาบวรราชภัฏ.
- ธีรวุฒิ ทองโอษฐ์. (2546). *การศึกษาการปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Appledyrd Donala. (1979). *The Conservation of European Cities*. Cambridge : The M.I.T. Press.
- Fayol. Henri. (1964). *General and industrial management*. London : Pittman & Sons.

Volume 4 No 1 (January - April 2024)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)



~ AA 30 ~

Wishing Journal Review.

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

พุทธิปัญญาในบทเรียนการพยาบาลแคนาบินอยด์ของพยาบาลวิชาชีพ COGNITIVE INTELLIGENCES IN THE CANNBINOID NURSING LESSON OF PROFESSIONAL NURSES

พ.ต.ท.หญิง ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

POL.LT.THICHALUCK NARONGVIT¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: thichaluckn@gmail.com¹

Received : 2 January 2024

Revised : 2 March 2024

Accepted : 31 March 2024

บทคัดย่อ

หลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนา ปรากฏในพุทธประวัติและพระไตรปิฎกเป็นพระสูตรและบทสวดมนต์ อันศักดิ์สิทธิ์ที่มีความทันสมัย นอกจากจะพ้นเงื่อนไขของกาลเวลา(อกาลิก)ตลอดกาลแล้ว จะยังสามารถนำมา บูรณาการหรือเป็นรากฐานที่ประยุกต์ใช้กับสรรพวิชาต่าง ๆ เพื่อปรับมิติขององค์ความรู้สู่การประพฤติปฏิบัติที่ ดึงามสู่สังคมด้วย การศึกษาเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาล 2) ศึกษาหลักประสิทธิผลของการใช้กัญชาทางการแพทย์และ 3) สังเคราะห์กรอบแนวคิดด้วยหลักสท วิทยาการให้เป็นแนวทางการสร้างบทเรียนวิชาการพยาบาลแคนาบินอยด์สำหรับพยาบาลวิชาชีพ ด้วยการ ศึกษาวิจัยคุณภาพจากการทบทวนวรรณกรรม สถานการณ์ และผลการใช้กัญชาเชิงประจักษ์ ผลการศึกษา พบว่าต้องใช้หลักการเป็นวิชาชีพ ผสมผสานหลักพุทธธรรม คือ สติปัญญาสูตร, พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4, และโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักในการดำรงคุณธรรม จริยธรรมของวิชาชีพ โดยในส่วนของ การพยาบาลแคนาบินอยด์นั้น จะต้องใช้หลักธรรมในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้อง คือ คิลานสูตร, โพฆณิก 7, อุคคฤติญญสูตร และมนโรธปุรณิ และอินทรีวรรค 1 ส่วนหลักประสิทธิผลของการใช้กัญชาทางการแพทย์ ได้แก่ความรู้ ความรู้ ศรัทธา และวินัย (Knowledge) ในส่วนของการสร้างบทเรียนวิชาการพยาบาลแคนาบินอยด์นั้น พบว่า การ ใช้หลักการเกิดพุทธิปัญญาจากการประมวลผลของความรู้จากอื่น (ปรโตโมสะ: explicit knowledge) รวมกับ ความรู้ในตน (tacit knowledge) โดยใช้โยนิโสมนสิการ (การคิดโดยแยบยล) บูรณาการเข้ากับหลักทฤษฎี ทางการพยาบาลแล้ว สามารถสร้างกรอบสาระวิชาการพยาบาลแคนาบินอยด์ให้เป็นแนวทางให้เกิดการ พัฒนาวิชาพยาบาลอย่างต่อเนื่องให้ก้าวทันยุคของการแพทย์ร่วมสมัยที่กำลังพัฒนาขึ้นจากผลที่ พืชกัญชา

ได้ถูกค้นพบว่า มีสรรพคุณทางยา ที่สามารถรักษาโรค ร้ายแรงเช่นโรคมะเร็งต่าง ๆ และโรคเรื้อรังที่ยากต่อการรักษาได้ ก็ยู่ชาจึงมีประโยชน์ต่อมนุษยชาติ ทั้งในด้านการรักษาและการบริหารจัดการให้มีสุขภาพดี

คำสำคัญ: หลักเกณฑ์วิชาชีพ, หลักพุทธธรรม, การพยาบาลแคนนาบินอยด์

Abstract

Buddhist Principle appeared in Buddha's history and Tipitaka regarding to be holy and without condition from time (timeless) for always. Therefore, it could be integration with all subjects to adjust element knowledge for clearly practicing in social. It was an objective for, 1) study Buddhist Principle as concern with nursing treatment. 2) To study an effectiveness for medical Cannabinoid. 3) to assist scope of interdisciplinary for the Cannabinoid Nursing lesson of Professional Nurses by mean of quality from theory and literature situation and empirical result. The major founding must be used Professional Nurses then mixed with Buddhist Principle such as Foundation of mindfulness, Subline states of mind, Basis for success, and the Three admonition or Exhortation of the Buddha. Ethical of professional on behalf of the Cannabinoid Nursing. It must be concerning with Tipitaka principal example Patient-sutta, Enlightenment factors, Ukamatitanya-sutta, and Aspiration-Purani, then Strength power 1. Therefore, an effectiveness for using medical Cannabinoid that is Knowledge faithful and disciplinary. Then for the Cannabinoid Nursing lesson of Professional Nurses creation found that Cognitive Intelligences in the Cannabinoid Nursing lesson of Professional Nurses evaluate from explicit knowledge tacit knowledge Reasoned attention (Yônisômanasikâra) and integration with nursing theory. So that, it could be creating for the Cannabinoid Nursing lesson to continue developing and absolutely with using medical which development from Cannabinoid as founding that has properties for medicine as treatment disease cancer and chronic disease as difficult for treatment, so that Cannabinoid has usefully for all human being for both treatment and for good physical too.

Keyword: Professional, Buddhadam, Cannabinoid Nursing.

1. บทนำ

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักทางการแพทย์การพยาบาลและการสาธารณสุข ปรากฏในพุทธประวัติและบทสวดมนต์ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ อันเป็นสัจธรรม ซึ่งหมายถึงความจริงแท้ชัดเจน และมีคุณลักษณะที่เป็น “อกาลโก” คือ มีความทันสมัยไร้กาลเวลา ดังนั้น จึงสามารถนำหลักธรรมคำสอนนั้น มาเป็นหลักในการพัฒนาความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ได้ทุกสาขา รวมทั้งพยาบาลศาสตร์ ซึ่งเป็นศาสตร์ขอวิชาชีพด้านสุขภาพ มีบทบาทหน้าที่หลักคือ การดูแลมนุษย์ด้วยองค์รวม (Holistic care) ซึ่งหมายถึงการให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยและประชาชนในสังคมให้ครบมิติของกาย จิตใจ สังคมและวิญญาณ โดยพยาบาลวิชาชีพ จะได้รับการเรียนการสอนในวิชาที่เรียกว่า การพยาบาลชีวจิตสังคมและวิญญาณ (Biopsychosocial and spiritual nursing) เป็นปกติ การเป็นวิชาชีพนั้นจะต้องมีเกณฑ์คุณลักษณะของจิตใจและวิญญาณที่ประกอบด้วยคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ประกอบวิชาชีพ ดังนั้นพยาบาลวิชาชีพต้องมีหลักธรรมประจำชีวิตโดยในพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้การพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพเพื่อการพยาบาลที่ดี มี 4 หลักธรรมหลัก คือ สติปัญญาสุตร พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และความตั้งอยู่ในหลักของโอวาทปาฏิโมกข์เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ในส่วนของหลักสัจธรรมในการทำงานซึ่งเกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาลและการดำรงสุขภาพดีตามกาล นั้น มีพระสูตรสำคัญที่ปรากฏในพุทธประวัติและการแสดงธรรมของพระพุทธองค์ใน ศีลानสูตร อินทริยวรรค๑ อุกมภูติสัญญาสูตร และ โพชนงค์ 7 เป็นต้น

ปัจจุบัน กัญชาทางการแพทย์ (Medical cannabis) เป็นกระแสความรู้ความก้าวหน้าทางการแพทย์ที่เพิ่มขึ้นและกัญชาก็เป็นที่ยอมรับของอารยประเทศ ตลอดจนประเทศต่าง ๆ มากขึ้น โดยมีการยอมรับพืชเคมี (Phytochemical) ในพืชกัญชาว่ามีสรรพคุณทาง ยา มากขึ้น นับเป็นจุดเริ่มต้นที่พลิกโฉมจากวาทกรรมที่เลวร้ายของพืชกัญชาในฐานะของ “ยาเสพติดให้โทษ” เป็นพืชต้องห้าม สู่การเป็นพืชยา เมื่อศาสตราจารย์ ราฟาแอล มาโชแลมป์ (Prof. Raphael Mechoulam) นักอินทรีย์เคมีเชื้อชาติบัลกาเลีย สัญชาติอิสราเอล ได้ค้นพบสารเคมีในพืชกัญชาในปี ค.ศ 1963 และตั้งชื่อว่าแคนนาบิไดอัล (Cannabidiol) ซึ่งมาจากคำว่า แคนนาบิส (Cannabis) ซึ่งหมายถึงพืชกัญชา ที่เดิมเคยใช้คำว่า มาริฮวนนา (Marijuana) ต่อมาได้ถูกเปลี่ยนเป็น แคนนาบิส (Cannabis) ในสมัยของประธานาธิบดีรีชาร์ด นิกสัน (ค.ศ. 1915 - 1927) เนื่องจากสังคมของอเมริกันมองว่ากัญชาเป็นพืชที่เลวร้ายของบุคคลชั้นล่างคือแรงงานจากประเทศเม็กซิโกที่เข้ามาทำงานพร้อมนำกัญชา มาเสพ ก่ออาชญากรรมทำลายสังคม สารเคมีในกัญชาจึงถูกรวมเรียกว่าแคนนาบินอยด์ (Cannabinoid) จากนั้นก็มีงานวิจัยสืบค้นสรรพคุณของกัญชามากขึ้น ทั่วโลกประมาณว่ามีมากกว่า 2 หมื่นฉบับ (อรพรรณ เมธาติลกุล, 2559) ทั้งในด้านพฤกษศาสตร์และด้านการแพทย์ที่อาจนับเป็น “มิติใหม่” ด้านการแพทย์ที่ต้องศึกษาสืบค้นกันต่อไปในอนาคต เนื่องจากการสืบค้นทางวิทยาศาสตร์ว่าในพืชกัญชามีสารเคมีมากกว่า 600 ชนิดที่รู้จักแล้วกว่าหนึ่งร้อยชนิด ส่วนที่ยังไม่รู้จัก ยังไม่มีชื่อเรียกอีกกว่า 300 ชนิด จึงเป็นเหตุผลที่ทำให้พืช

กัญชาเป็นที่สนใจของชาวโลก และเป็นนวัตกรรมที่ต้องศึกษาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการมีสรรพคุณทางยา ซึ่งบุคลากรทางการแพทย์ทุกวิชาชีพสมควรต้องเรียนรู้เพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์ของกัญชาในทางการแพทย์ได้อย่างสมประโยชน์ สมคุณค่าของการได้รับฉายาว่าเป็น พืชวิเศษของโลก ในขณะที่การใช้ที่ผิดวิธีก็สามารถทำให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ ที่เรียกว่าได้รับพิษของกัญชา ก็เป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่บุคลากรทางการแพทย์ต้องรู้จักและสามารถแก้ไขเมื่อพบผู้ที่ได้รับพิษของกัญชาได้ ทั้งนี้ พยาบาลวิชาชีพเป็นบุคลากรทางการแพทย์ที่มีจำนวนมากที่สุดใน 8 วิชาชีพของระบบการสาธารณสุขของไทยและมีหน้าที่ทำงานใกล้ชิดกับผู้ป่วยและประชาชนมากที่สุด ตั้งแต่การมาขอรับการรักษาพยาบาลที่ห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาล ในหอผู้ป่วยไปจนถึงการพยาบาลชุมชน ที่ต้องเยี่ยมบ้านประชาชนในพื้นที่เพื่อพัฒนาระบบการสาธารณสุข ดังนั้น พยาบาลวิชาชีพจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องราวของกัญชาศาสตร์ กัญชาทางการแพทย์ เพื่อสามารถให้การพยาบาล ให้สุขศึกษาแก่ไขความรู้ความเข้าใจของประชาชนให้ถูกต้อง และสามารถให้การรักษายาบาลเพื่อแก้พิษกัญชาได้ เมื่อประสบกับผู้ป่วยและประชาชน ที่ได้รับพิษจากกัญชา

จากอดีตที่มีการเรียนการสอนในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ของนักศึกษาพยาบาลนั้น กัญชา ได้เรียนรู้เพียงว่า กัญชาคือยาเสพติดต้องห้ามตามกฎหมาย แต่เมื่อกัญชาได้ถูกพิสูจน์การมีสรรพคุณทางยาและนำประโยชน์มาใช้ทางการแพทย์แล้ว จึงนับเป็นความรู้ใหม่ของวงการที่จำเป็นที่บุคลากรทางการแพทย์จะต้องศึกษาเรียนรู้ ดังนั้นวิชา “การพยาบาลแคนนาบินอยด์” (Cannabinoid Nursing) จึงเป็นนวัตกรรมหนึ่งในการเพิ่มเติม องค์ความรู้ ของ พยาบาลวิชาชีพ

การพยาบาลแบบองค์รวมเป็นศาสตร์ของพยาบาลตามปกติวิสัย นั่นคือการผสมผสานความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อการดูแลบุคคลและชุมชนในสังคมได้อย่างครอบคลุม กาย จิตใจ สังคมและวิญญาณ เมื่อมาเทียบเคียงกับสรรพคุณของกัญชาแล้ว พบว่ากัญชา จะออกฤทธิ์ต่อกาย ต่อจิตใจ (Psychoactive) และต่อสังคมที่อยู่ในระหว่างการต่อต้านความเชื่อวาทกรรมเดิม ๆ ที่ตั้งข้อรังเกียจว่าเป็นยาเสพติด มีพิษมีภัย ไร้ประโยชน์แล้ว การจะนำมาใช้ทางการแพทย์ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษยชาติและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งหลาย บุคลากรทางการแพทย์ จะต้องเป็นผู้นำและผู้ใช้ เป็นผู้เปลี่ยนแปลง วาทกรรมที่เลวร้ายของกัญชา ตามข้อเท็จจริงที่วิทยาศาสตร์และงานวิจัยได้พิสูจน์เชิงประจักษ์และชัดเจนแล้ว ประกอบหลักพุทธธรรมเพื่อนำสู่ความสมบูรณ์ของการพยาบาลองค์รวมอย่างแท้จริง

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการทบทวนวรรณกรรม และปรากฏการณ์พร้อมการรวบรวมสถิติข้อมูลเชิงประจักษ์ต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) ศึกษาหลักของวิชาชีพและพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษายาบาล
- 2) ศึกษาหลักประสิทธิผลของการใช้กัญชาทางการแพทย์

3) สังเคราะห์กรอบแนวคิด ด้วยหลักสหวิทยาการเพื่อการสร้างบทเรียนวิชาการพยาบาลแคนนาบินอยด์สำหรับพยาบาลวิชาชีพ

3. ผลการศึกษา

3.1 หลักวิชาชีพและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลจะประกอบด้วย

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของบุคลากรวิชาชีพด้านการสาธารณสุข นอกจากการจะต้องครองตน ตามคุณลักษณะของการเป็นวิชาชีพสากล (International Professional Criteria) แล้วจะต้องมีจริยธรรมในการดำรงชีวิต ปฏิบัติงานด้วยการมีหลักธรรม คือ สติปัญญาสุตร พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และโอวาทปาติโมก ครบจิตใจอยู่เสมอ

คุณลักษณะของการเป็นวิชาชีพสากล ได้แก่ รูปธรรม 8 นามธรรม 8 ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 แสดงคุณลักษณะการเป็นวิชาชีพ (International Professional criteria)

รูปธรรม	นามธรรม
1. แก่นความรู้แห่งตน (Body of Knowledge)	1. ตระหนักในสำนึกปรับเปลี่ยนให้ก้าวหน้า สร้างสรรค์ต่อเนื่อง
2. จริยธรรม (Ethical Codes)	2. ผูกพันกับวิชาชีพ (A Sense of Calling)
3. การศึกษาและฝึกอบรมต่อเนื่อง (Continuity Education and Skill)	3. คุณค่าเหนือค่าตอบแทน (Extrinsic Reward)
4. ขึ้นทะเบียน (license)	4. อยู่ในความควบคุมของประชาชน (Community Sanction)
5. มีสภา หรือสมาคม (Association) มีสถาบัน	5. จรรยาบรรณสูงสุด (highs Ethical Code)
6. มีเอกลักษณ์ (Unity)	6. วัฒนธรรม (Culture) : การปฏิบัติตามเกณฑ์ โดยไม่ต้องมีกฎหมาย
7. มีอิสระ (Autonomy) ถ่วงดุลกับความ รับผิดชอบ (Responsibility)	7. เปลี่ยนแปลงยืดหยุ่น (Fluid and Indistinct)
8. มีการกำกับโดยวิชาชีพตนเอง (Self- Regulation)	8. สลับซับซ้อน (Esoteric)

พุทธธรรมที่เป็นหลักในการดำรงตนเพื่อการทำงานของพยาบาลวิชาชีพ ได้แก่

1) สติปัฏฐานสูตร (ที.ม. (ไทย) 10/273-300/325-351) หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ หรือการปฏิบัติที่มีสติ ผู้ปฏิบัติงานการรักษาศูนย์ป่วยไข้ มีความสำคัญต่อชีวิต การมีสติสัมปชัญญะในการทำงานเป็นความจำเป็นยิ่ง และหากพยาบาลวิชาชีพเป็นพุทธศาสนิกชนย่อมสามารถใช้ปัญญาพิจารณา สติปัฏฐาน 4 อันได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อเป็นอานิสงส์ต่อการพัฒนาเข้าสู่นิพพานได้

2) พรหมวิหาร 4 (ที. ปา. (ไทย) 11/228/232, อภิ.ส. (ไทย) 34/190/75) เป็นพระสูตรหลักในจิตวิญญาณของพยาบาลวิชาชีพ นั่นคือเมตตาเป็นหลักที่ปรารถนา ให้ผู้ป่วยและประชาชนได้รับความสุข กรุณาเป็นหลักที่ปรารถนาให้ผู้ป่วยพ้นทุกข์ จากโรคร้ายต่างๆ มุทิตา เป็นความยินดี มิติในจิตเมื่อผู้ป่วยหายจากโรค พ้นทุกข์เวทนา อุเบกขา เป็นความวางเฉย เป็นกลาง รักษาจิตของตนให้เป็นปกติสุข

3) อิทธิบาท 4 (ที. ปา. (ไทย) 11/231/233, อภ.วิ. (ไทย) 35/55/292.) เป็นหลักธรรม ในหนทางสำเร็จของการดำรงชีวิต สำหรับวิชาชีพพยาบาลนั้นประยุกต์เข้ากับวิชาชีพโดย ฉันทะ หมายถึง ความรักในวิชาชีพพยาบาล ทำงานด้วยความสุข วิริยะ หมายถึง ความพยายามที่เราพยายามในการดูแลผู้ป่วย และประชาชน จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ทุ่มเทต่อการให้บริการพยาบาล วิมังสา หมายถึง ความตระหนักไตร่ตรองในการวินิจฉัยและการพยาบาล ด้วยเหตุผลทางวิชาการและปัญญา

4) โอวาทปาฏิโมกข์ (ที. ม. (ไทย) 11/54/57, ชุ.ธ. (ไทย) 25/24/39.) เป็นหัวใจสำคัญในการดำรงชีวิตของพุทธชนทั่วไป รวมถึงพยาบาลวิชาชีพจะมีภาพรวมหมายถึง (1) การไม่ทำบาปทั้ง (2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม และ (3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์เป็นสุข ซึ่งในปรัชญาของวิชาชีพพยาบาลมีความเชื่อมั่นว่า การให้การพยาบาลเป็นการปฏิบัติที่เป็นกุศล เป็นวิชาชีพที่ปฏิบัติได้ ได้บุญทุกวัน

ในส่วนหลักพุทธธรรมที่เป็นหลักเกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลนั้น จะเป็นองค์ประกอบ ที่ต้องตระหนักถึง ในการสร้างบทเรียนทางการพยาบาล ได้แก่

1. คิลานสูตร เป็นการแบ่งประเภทของการเจ็บป่วยตามหลักพุทธศาสนา เป็น 3 ประเภท คือ (ปาน เทพ พัวพงษ์พันธ์, 2555)

ประเภท 1 โรคนางโรค รักษาไม่หาย

ประเภท 2 โรคนางโรค รักษาก็หาย ไม่รักษาก็หาย

ประเภท 3 โรคนางโรค ต้องรักษา จึงจะหาย

2. โพชฌงค์ 7 นับว่าเป็นธรรมโอสถทางใจ ในปัจจุบันค้นพบแล้วว่า การรักษาทางจิตใจ จะส่งผลต่อการรักษาโรคทางใจด้วย ตามภาษิตที่ว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” การรักษาจิต ให้มีความผ่องแผ้วเป็นสุขตามโอวาทปาฏิโมกข์ พบว่าร่างกายจะหลั่งสารสุขตามธรรมชาติ เช่น สารซีโรตินิน (Serotonin) ทำให้มี

ความรู้สึกเป็นสุข (euphoria) สารเมลาโทนิน (Melatonin) และสารที่ทำให้ร่างกายสร้างภูมิคุ้มกัน กลับ
พักผ่อนได้ ซึ่งจะนำมาซึ่งการหายจากโรคและมีสุขภาพดี

โพชนงค์ 7 ประกอบด้วย

- 2.1 สติสัมโพชนงค์ หมายถึง การใช้สติรับรู้อาการต่าง ๆ จนใจสงบ
- 2.2 อัมมวิจยสัมโพชนงค์ หมายถึง ใช้เลือกเฟ้นไตร่ตรองธรรมที่นำมาใช้รักษา
- 2.3 วิริยสัมโพชนงค์ หมายถึง ความกล้ากล้าไม่ท้อแท้ในการรักษา
- 2.4 ปีติสัมโพชนงค์ หมายถึง ความอิมใจ ทำให้ผ่อนคลายระงับทุกข์
- 2.5 ปัทธธิธัมมสัมโพชนงค์ หมายถึง ความสุขทำให้กายสงบ ระงับ
- 2.6 สมาธิสัมโพชนงค์ หมายถึง ความตั้งมั่นแน่วแน่ ไม่หวั่นไหว
- 2.7 อุเบกขาสัมโพชนงค์ หมายถึง การทำใจเป็นกลางไม่สุข ไม่ทุกข์

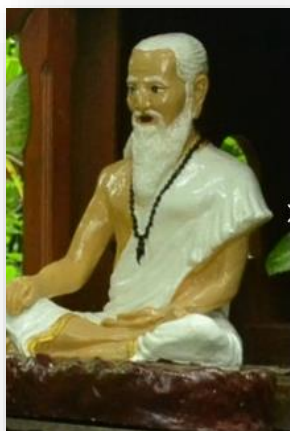
3. อุดมกฤตัญญสูตรและมโนรตปุรณี แบ่งบุคคลเป็น 4 ประเภท เพื่อการวางแผนการสอนโดยคำนึงถึง
ผู้เรียน ซึ่งการสอนสุขศึกษา สอนการประพฤติปฏิบัติที่ป้องกันโรค ส่งเสริมสุขภาพ เป็นหนึ่งในบทบาทหน้าที่
ของพยาบาลวิชาชีพ สารของสูตรนี้คือบุคคล 4 จำพวก ดังนี้

- จำพวก 1 อุดมกฤตัญญ เฉลียวฉลาด ประดุจดอกบัวที่พ้นน้ำ
จำพวก 2 วิปจิตัญญ สติปัญญาดี มีสัมมาทิฐิ ประดุจบัวปริมน้ำ
จำพวก 3 เนยยะ สติปัญญาน้อย มีสัมมาทิฐิ ประดุจบัวใกล้พ้นน้ำ
จำพวก 4 ปทปรมะ ไร้สติปัญญา ไม่มีจนาทิฐิ ประดุจบัวใต้น้ำ

4. อินทวิรรค 1 ปรากฏในพระไตรปิฎกเล่ม 21 ข้อ 157 แบ่งโลกเป็น 2 อย่าง และระยะเวลาของ
การดำเนินโรค (ทางการแพทย์ คือ Duration) ที่แตกต่างกัน อย่างที่ 1 โรคทางกาย อย่างที่ 2 โรคทางใจ
นอกจากนั้นยังมีโรคอันเกิดจากวิบากกรรม อันเป็นบาปที่เกิดจากอกุศลกรรมที่เคยทำไว้ในอดีต (ปรากฏใน
พระไตรปิฎกเล่ม 32 ข้อ 392 : พุทธพทาน)

ในพุทธประวัติ ยุคพุทธกาล เมืองไพศาลี บังเกิดความเกิดไข้ฬาลงเมือง คนทั้งหลาย ล้มตายเป็นอัน
มาก พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณาธิคุณ ตรัสแก่พระอานนท์เถระเจ้าให้ประกอบยาชื่อ “ไพศาลี” ตาม
ตำรับของบรมครูการแพทย์แผนไทยและแพทย์แผนโบราณที่

หลายประเทศในแถบทวีปเอเชียรู้จัก คือ ท่านหมอ “ชีวกโกมารภัจจ์” ประกอบด้วยตัวยามีถึง
30 ส่วน จึงนับได้ว่าการใช้รักษาทางการแพทย์ นั้น มีปรากฏเป็นหลักฐานทางพุทธประวัติตั้งแต่ยุคพุทธกาล



หมอลือวกโก

อนึ่งการปรากฏในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาที่แตกต่างกับศาสนาอื่น คือ

พุทธศาสนาเชื่อว่าโลกนี้ประกอบจากธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ ไม่มีผู้ใด

สร้างโลก ซึ่งเป็นรากฐานของศาสตร์การแพทย์แผนไทย ที่การวินิจฉัยรักษาจะขึ้นอยู่กับธาตุ

กับการประกอบที่ต่างกันของธาตุทั้ง ๔ ดังกล่าวของแต่ละบุคคล การแต่งยา ประยุกต์ของการแพทย์แผนโบราณ จึงมีความเฉพาะบุคคล ปัจจุบันเรียกว่า การประยุกต์เฉพาะบุคคล (Special Assess Scheme :

SAS) คำศัพท์ภาษาที่ใช้ในการแพทย์แผนไทย ส่วนใหญ่จึงเป็นภาษาบาลี ไม่

ว่าจะเป็นอาการ หรือกายวิภาคของอวัยวะในร่างกาย เช่น ฟัน เรียกว่า ทันตะ ผิวน้ำ เรียกว่า ตะโจ ธาตุไฟ เรียกว่า อัคคีธาตุ ธาตุนี้เรียกว่า อาโปธาตุ เป็นต้น

พระพุทธศาสนาสอนให้มีความเชื่อที่เกิดจากปัญญาและปัญญาจะเกิดขึ้นได้จากความรู้ที่ได้รับ การสั่งสมจากภายนอกตน เรียกว่า ปรโหมสะ (เสี่ยงจากอื่น) การรับรู้จากสิ่งภายนอกตนที่ศาสตร์ทางการบริหารยุคใหม่ ในทฤษฎีการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management : KM) เรียกว่า ทาสิต โนเลท (Tacit Knowledge) ส่วนทักษะ (Skill) ประสบการณ์ (Experience) และการรอบรู้ การทำได้ทำเป็นของแต่ละบุคคลนั้น จะเป็นความรู้ที่ฝังในตนที่ศาสตร์การจัดการความรู้เรียกว่า ทาสิต โนเลท (Tacit knowledge) เมื่อนำมาพิจารณาไตร่ตรองและคิดอย่างแยบยล (โยนิโสมนสิการ) แล้ว ก็จะเป็นผลให้เกิด พุทธิปัญญา ” เกิดผลของนิโรธ เป็นแนวทางให้เกิดมรรคปฏิบัติที่ตอบสนองกับผลสัมฤทธิ์ที่ต้องการ ดังแสดงในภาพ

ภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบของการเกิดผล คือ พุทธิปัญญา



ที่มา : พัฒนาจาก วิชาลักษณะ ธรรมคัมภีร์, รูปแบบสหวิทยาการในการแก้ปัญหา กระบวนการนิติบัญญัติของประเทศไทย, ดุษฎีบัณฑิต, Ph.D in Interdisciplinary Science, Bodhisatra University, Florida State, USA, หน้า ๒๖ ร่วมกับ Payutto, P.A. "Wisdom Development," Awaked Beings : True Disciples of the Buddha, Translated by Robin Moore, 2014, Buddhaddhamma Foundation, 5th Edition, Bangkok:Aksorn Sanpan Press (www.asp1987.com) Page 71.

3.2 หลักประสิทธิผลของการใช้กัญชาทางการแพทย์

องค์ประกอบของการวินิจฉัยทางการแพทย์ (Nursing diagnosis) ของพยาบาลวิชาชีพ ผู้เป็นตัวจักรสำคัญของระบบการสาธารณสุข และเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยมากที่สุด (24 ชั่วโมงในหอผู้ป่วย) จะเป็นบุคลากรหนึ่งที่ทำให้การใช้กัญชาทางการแพทย์เกิดประสิทธิผลที่ดีที่สุดในการรักษาและปริมาณสุขภาพด้วยการให้ความรู้ (Health education) ให้คำแนะนำ คำปรึกษาในการใช้กัญชาทางการแพทย์

การสืบค้นหลักฐานเพื่อการวินิจฉัยทางคลินิกของการใช้กัญชาทางการแพทย์ คือ รูปแบบการศึกษาจากข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์หรือ พิคโก (PICO) อันได้แก่ P หมายถึงผู้ป่วยหรือประชากร I หมายถึง การปฏิบัติ (Intervention) C หมายถึง การเปรียบเทียบ (Comparison) และ O หมายถึง ผลลัพธ์ (Outcome) นั้น ฐิชาลักษณ์ ณรงค์วิทย์ และคณะ (2564) ได้ศึกษาติดตามผลการใช้น้ำมันกัญชารักษาโรคมะเร็ง 19 ชนิดที่วัดจอมทอง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า นอกจากประสิทธิผลของน้ำมันกัญชาที่ทดแทนความพร่องของสารที่รักษาภาวะของร่างกาย (Endocannabinoid) แล้ว ปัจจัยที่สำคัญในการรักษาได้ผลดีจะต้องประกอบด้วย 3 หลักการ ดังนี้

ผู้ป่วยหรือบุคคลที่จะใช้กัญชาเพื่อรักษาโรคหรือปรับสุขภาพแล้ว ได้ผลดี จะต้องมียุทธศาสตร์ KFD คือ K หมายถึง ความรู้ (Knowledge) ที่ถูกต้องและทันสมัยเกี่ยวกับกัญชา

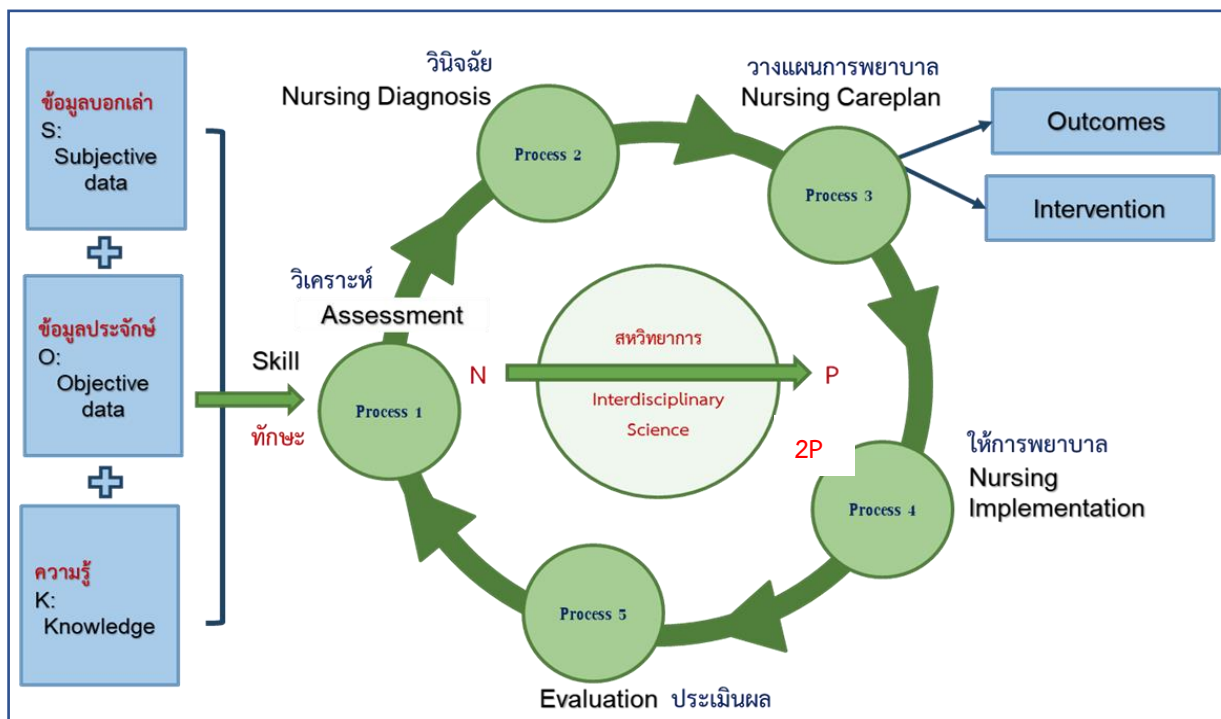
F หมายถึง ศรัทธา (Faith) ซึ่งรวมถึงความเชื่อมั่นในประสิทธิผลของการใช้กัญชา นั่นคือมีพลังความเชื่อที่จิตและกายมีความสัมพันธ์กัน คือ “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว”

D หมายถึง การมีวินัย (Discipline) การยึดถือปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ให้การรักษาอย่างเคร่งครัดสม่ำเสมอ ซึ่งป้องกันการใช้ผิดวัตถุประสงค์และการเกิดพิษของกัญชาได้

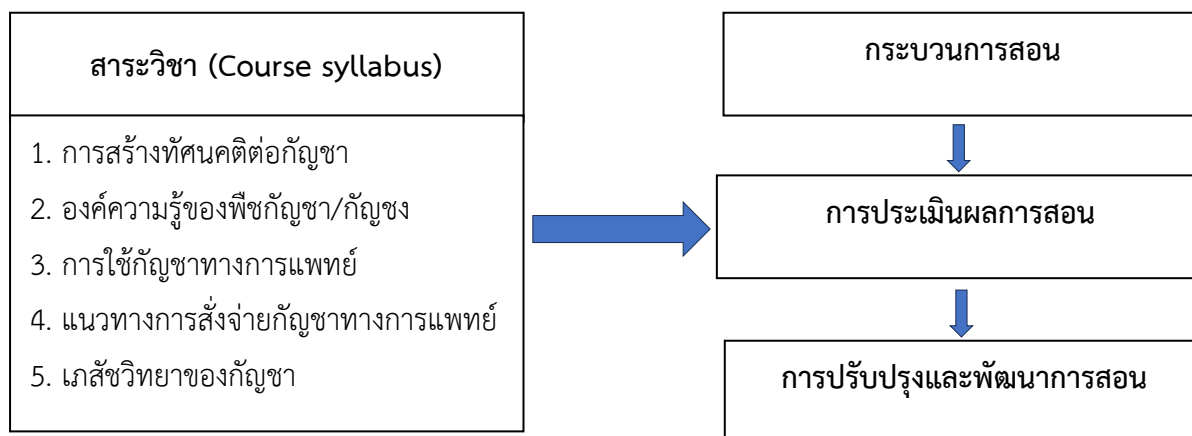
3.3 การส่งเสริมการรอบแนวคิดด้วยสหวิทยาการเพื่อสร้างบทเรียนวิชาการพยาบาลแคนาดาบี นอยด์ สำหรับพยาบาลวิชาชีพ

ในบทบาทหน้าที่ของวิชาชีพจะให้การพยาบาลแก่ผู้ป่วยและบุคคลด้วยทฤษฎีการพยาบาล (Nursing process) ซึ่งครอบคลุมองค์รวม (Holistic Care) เป็นศาสตร์ที่เรียกว่า การพยาบาลชีวจิตสังคม และวิญญาณ (Biopsychosocial and Spiritual) การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบกระบวนการพยาบาลให้ครอบคลุมประชากร (population) ด้วย เนื่องจากการใช้กัญชาทางการแพทย์จะครอบคลุมไปถึงบุคคลที่ไม่ป่วย เป็นการใช้กัญชาเพื่อการปรับสุขภาพด้วยดังภาพ

ภาพที่ 3 รูปแบบกระบวนการพยาบาลที่พัฒนาขึ้น เพื่อครอบคลุมการวินิจฉัยทางการพยาบาลแก่ผู้ป่วยและประชาชนในสังคมทั่วไป ที่ใช้ศึกษาเพื่อการรักษาและบริหารสุขภาพ (Cannabinoid Nursing)

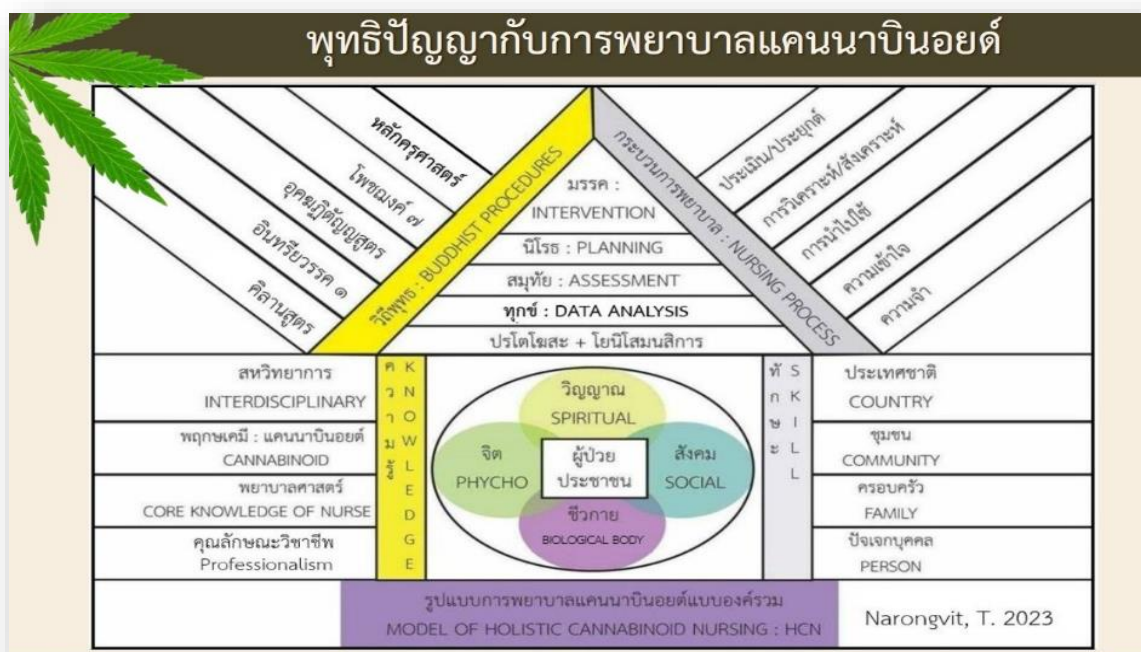


เมื่อได้รวบรวมประมวผลให้เกิดพุทธิปัญญา ตามภาพ 1 แล้วก่อให้เกิดการวินิจฉัยว่าบทเรียน
 วิชาการพยาบาลแคนนาบินอยด์นั้น จะต้องมีการสอน (Course syllabus) และกระบวนการคือ



4. บทสรุป

เมื่อเพิ่มกระบวนการทางพุทธปัญญาบูรณาการเข้ากับทฤษฎีทางการพยาบาลโดยใช้สหวิทยาการ ที่มี การพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงแล้ว ส่งผลให้เกิดมโนทัศน์ของวิชาชีพพยาบาลใน การให้พยาบาลแก่ผู้ป่วยและบุคคลที่ใช้กัญชาได้โดยสหวิทยาการนี้ประมวลได้เป็นรูปแบบดังภาพ



การใช้รูปแบบนี้สามารถพัฒนาได้ตามความรู้ใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เนื่องจากพืชกัญชายังคงเป็น ใจทย์ของการศึกษาวิจัยทั่วโลกมีประสิทธิภาพและกลไกการออกฤทธิ์ทางยาที่ต้องพิสูจน์สืบค้นอีกมาก อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีการใช้กัญชาทางการแพทย์เพื่อรักษาและบริหารสุขภาพ เมื่อขาดวินัยในการใช้และมี กฎหมายกำกับควบคุมไม่ดีพอผู้ใช้ก็อาจจะได้รับพิษของกัญชาให้บุคลากรทางการแพทย์แก้ไข ซึ่งประเทศไทย มีพยาบาลวิชาชีพเป็นบุคลากรที่มีมากที่สุดในระบบการสาธารณสุข และเป็นวิชาชีพที่ต้องพบกับผู้ป่วยและ ประชาชนมากที่สุด ทั้งกรณีเจ็บป่วยในโรงพยาบาล และการดูแลประชาชนในชุมชนนอกโรงพยาบาล จึง จำเป็น จะต้องรู้จักกัญชาอย่างถูกต้อง เพื่อให้สามารถวินิจฉัยการพยาบาลสู่การให้การพยาบาลได้อย่างถูกต้อง ตามมาตรฐาน ของวิชาชีพ ซึ่งผู้เขียนมีความหวังว่าการศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนา วิชาชีพพยาบาล ให้ก้าวทันกับการแพทย์ร่วมสมัยที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ และเนื่องจากประเทศไทยมี ศักยภาพที่เหมาะสม ที่จะสร้างการแพทย์บูรณาการ คือการผสมผสานการรักษาระหว่างการแพทย์แผน ปัจจุบัน กับการแพทย์แผนไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพทางการแพทย์ คือสามารถรักษาโรคเรื้อรังที่รุนแรงหรือ

โรคที่รักษายากได้ เป็นประโยชน์แก่คุณภาพชีวิตของพลเมืองไทยและเป็นที่พักพิงของมนุษยชาติในการรอดตาย เมื่อต้องเผชิญกับโรคที่ประเทศ ของตนนั้นรักษาไม่ได้

5. เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2558). *ธรรมชาติกับการสาธารณสุขของประเทศไทย*. การประชุมวิชาการทางการแพทย์ แห่งชาติ ครั้งที่ 6 (28 ตุลาคม 2558) กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- ชัยนต์ พิเชียรสุนทร. แม้นมาส ขวลิตร และวิเชียร จีรวงส์. (2544). *ตำราพระโอสถพระนารายณ์ ฉบับเฉลิมพระ เกียรติ 72 พรรษามหาราช*. (พิมพ์ครั้งที่ 3) 5 ธันวาคม.
- จุฬาลักษณ์ ณรงค์วิทย์. (2565). เอกสารประกอบสารสัมมนาวิชาการ. *พันธบุรีรัมย์*. ในมหกรรมงานกัญชาโลก ครั้งที่ 1. จังหวัดบุรีรัมย์, 19 – 21 เมษายน, 2565
- _____. (2565). *กัญชา “ยาวิเศษ” ของโลก*. กรุงเทพฯ : บริษัท พี เอ็น เค แอนด์ สกายพรีนตติ้งส์ จำกัด.
- ปานเทพ พัวพงษ์พันธ์. (2555). *เปิดตำราการรักษาโรคในสมัยพระพุทธเจ้าตามพระไตรปิฎก*. MGR Online. ณ บ้านพระอาทิตย์, เผยแพร่ 12 ตุลาคม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2545). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- พระสุชี สุมโม. (2559). *การศึกษาพุทธวิธี การบำบัดรักษาโรคตามนัยคิลานสูตร*. วารสารธรรมทรรศน์. ปีที่ 15 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม 2558 – กุมภาพันธ์ 2559)
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมนึก ศิริพานทอง. (2562). *“Cannabis Therapy-The Jewel in The Crown” การใช้ยาสมุนไพรรักษาผู้ป่วย : แผนปัจจุบันและแผนไทย*. Cannabinoid Medicine and Medical Cannabis.No.14, นนทบุรี: โรงพิมพ์สมาคมแพทย์ อาชีวเวชศาสตร์และสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- สุภาภรณ์ ปิตีพร (ภญ.). (2565). *บันทึกของแผ่นดินฉบับพิเศษ ครบครันกัญชาสยามสานต่ออดีตสู่อนาคต. มุลินีเจ้าพระยาอภัยภูเบศรในพระอุปถัมภ์สมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริ โสภางค์พันธุ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ บริษัท ปรมัตถ์การพิมพ์ จำกัด.*
- อรพรรณ เมธาติลกกุล. (2561). *ระบบเอ็นโดแคนนาบินอยด์ Endo-cannabinoid System (ECS)*. การแพทย์ แคนนาบินอยด์และกัญชาทางการแพทย์ เล่ม 4, นนทบุรี: โรงพิมพ์สมาคมแพทย์อาชีวเวชศาสตร์และ สิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.



Cronbach. Lee. J. (2001). *Essentials of psychological testing*. 4th ed, New York: Harper+Row.

Good. Carter V. (1973). *Dictionary of Education*. (3rd ed). New York: Mc Graw Hill.

Greenwood, Ernest. (1966). *The Elements of Professionalization*. (Englewood Cliffs). NJ: Prentice Hall.1966.

Thichaluck Narongvit and Prasutr Thawornchasi. (2016). *Concept and Theory of Interdisciplinary for Thailand Development: From Research to Implementation*. The 6TH International Congress on Interdisciplinary Research and Development for Sustainability, July 5-6. Impact Forum, Muang Thong – Thani, Thailand.

Volume 4 No 1 (January - April 2024)

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)



~ AA 44 ~

Wishing Journal Review.

วารสารภาวนาสารปริทัศน์

ความสำคัญของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักไตรสิกขา THE PRINCIPLE OF GUIDELINE AND THEORY ACCORDANCE WITH THREEFOLD TRAINING

พระมหาประยอม กลยาโน (ลัมไมล์)¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phramaha Prayom Kunlayano (Lammai)¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

Received : 2 January 2024

Revised : 5 March 2024

Accepted : 31 March 2024

บทคัดย่อ

บุคคลย่อมศึกษา คือศึกษาเรื่องความประพฤติดีทางกายวาจาให้สูงขึ้นไปบ้างศึกษาในการฝึกอบรมจิตใจให้ดีขึ้นบ้าง ศึกษาในการอบรมปัญญาให้เจริญขึ้นไปบ้างเมื่อหวนจิตคำนึงถึงการศึกษา 3 อย่างนี้ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อรู้ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อเห็นคือเข้าใจก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อตั้งจิตกำหนดแน่วแน่ว่าศึกษา เมื่อน้อมจิตกำหนดไปก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อประกอบความเพียรก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อเอาสติกำหนดก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อตั้งจิตมั่นก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อรู้ทั่วชัดด้วยปัญญาก็เรียกว่าศึกษา เมื่อรู้สิ่งที่พึงรู้จำเพาะก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อกำหนดรู้สิ่งที่ควรกำหนดรู้ก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อละสิ่งที่พึงละก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อประจักษ์แจ้งสิ่งที่ควรประจักษ์แจ้งก็ชื่อว่าศึกษา เมื่อฝึกอบรมเจริญสิ่งที่ควรปฏิบัติควรฝึกอบรมก็ชื่อว่าศึกษาเกี่ยวกับหลักไตรสิกขา

คำสำคัญ : แนวคิด, ทฤษฎี, ไตรสิกขา

Abstract

Those who studied by mean of good behavior from physical speech and mental all the best. Then they were studied from wisdom as consider to be 3 types for studying. Therefore, when they have known and understand that mean studies, then when they have determined and confirm mean studies, then when they have effort and mindfulness also mean studies, then when they have known all by wisdom or specific and concentrate also mean studies. Although, when they quit because of get clear from those also mean studies.

Then when they were practiced and cultivate by absolutely with Threefold Training also were called studies.

Keywords: guideline, Theory, Threefold Training.

1. บทนำ

แนวคิดและทฤษฎีความเป็นมาของไตรสิกขา สิกขาหรือการศึกษา หมายความว่า สิกขา/การศึกษาในพระพุทธศาสนา พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

คำว่า สิกขา มาจากภาษาสันสกฤตว่า ศิกฺษา และมาจากบาลีว่า สิกฺขา แปลว่า การเล่าเรียน ฝึกฝน และอบรม พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมาย ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2542 : 15)

คำว่า สิกขา เป็นคำที่มาจากสันสกฤต ถ้าเป็นบาลีเรียกว่า สิกขา มีความหมายเดียวกันสิกขา คือ หลักการศึกษาในพระพุทธศาสนา

การศึกษา มาจาก คำว่า สิกขา ในภาษาบาลี ซึ่งแยกได้เป็น สะ กับ อิกฺษะ สะ แปลว่า เอง ตัวเอง อิกฺษะ แปลว่า เห็น การเห็น เมื่อรวมความกันแล้วแปลว่า การเห็นตนเอง โดยตนเอง เพื่อ ประโยชน์แก่ตนเอง หรือเพื่อเข้าใจในตนเองให้แจ่มแจ้ง และถูกต้องได้แก่การมีสัมมาทิฐิ คือ เข้าใจ เรื่องความดับทุกข์ ความรู้จักเหตุ ให้เกิดทุกข์ ความรู้จักการดับทุกข์ และความรู้จักทางให้ถึงความดับทุกข์ และยังได้ให้ความหมาย ของการศึกษาในพระพุทธศาสนา

2. ความสำคัญของการศึกษาในพระพุทธศาสนา

การศึกษาในพระพุทธศาสนา หมายถึง Training เป็นอย่างน้อย คือ การทำลงไปจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่ศึกษาเล่าเรียน ให้รู้ เข้าใจ จดจำได้เท่านั้น แต่จะต้องมีการปฏิบัติพร้อมกันไปด้วย จนเกิดเป็นความเห็นแจ้ง เป็นปัญญาในขั้นสูง เพื่อทำลายอาสวกิเลส

นอกจากนี้ ดร.พระมหาจรรยา สุทธิญาณ ยังได้วิเคราะห์ศัพท์เพิ่มเติมอีก ดังนี้ คำว่า การศึกษา หากแปลตามรากศัพท์ภาษาบาลีก็จะได้ว่า (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2544 : 3-4)

1. การเห็นด้วยปัญญา (สะหะ ปัญญาเย อิกฺษะตีติ สิกขา ธรรมชาติไดย่อมเห็นด้วย ปัญญา ธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือ การมองเห็นต่าง ๆ ด้วยปัญญา)

2. การเห็นด้วยตนเอง (สะยัง อิกฺษะตีติ สิกขา ธรรมชาติไดย่อมเห็นด้วยตนเองธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือรู้เห็นด้วยตนเอง สัมผัสเองด้วยใจ)

3. การเห็นตนเอง (สะกัง อิกฺษะตีติ สิกขา ธรรมชาติไดย่อมเห็นซึ่งตนเอง ธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือการมองเห็นตนเอง)

4. การเห็นเท่าทัน (สะมัง อิกฺษะตีติ สิกขา ธรรมชาติไดย่อมเห็นเท่าทัน ธรรมชาตินั้นชื่อว่า การศึกษา คือการเห็นเท่าทัน)

5. การเห็นตามความเป็นจริง (สันตัง อิกขะตติ ลิกขา ธรรมชาติโดยย่อเห็นสิ่งซึ่งมีอยู่ ธรรมชาตินั้น
ชื่อว่าการศึกษา คือ มองเห็นตามหลักอริยสัจ คือ ความจริงแท้)

ตามความหมายของการศึกษาข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์พยายามเข้าใจ
ธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติที่เกี่ยวกับตัวมนุษย์เองและธรรมชาติที่แวดล้อมรอบตัวมนุษย์โดยใช้ การศึกษา เพื่อเพ่ง
พินิจสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา เห็นตนเอง เห็นด้วยตนเอง เห็นเท่าทันและเห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความจริงแท้ อย่างไร
ก็ตาม ถ้าวิเคราะห์ตามรูปศัพท์แล้ว คำว่า การศึกษา ตรงกับคำว่าสิกขา ที่ใช้ อยู่ในพระพุทธศาสนา และ
ความหมายของคำว่า สิกขา กล่าวไว้ดังนี้ ว่า (ขุ.ม. (ไทย) 29/960/608)

ภิกษุเล่าเรียนพระสูตร เล่าเรียนพระวินัย เล่าเรียนพระอภิธรรม ถือปฏิบัติเป็นผู้อยู่ป่าเป็นประจำ ถือ
ปฏิบัติเป็นผู้ฉันอาหารบิณฑบาตเป็นประจำ ถือผ้าบังสุกุล คือผ้าที่เขาทิ้งแล้วเอามาซักเอา มาย้อมทาเองเป็น
ประจำ ถือมีจีวรแค่ ๓ ผืนเป็นประจำ เป็นต้น ก็ชื่อว่าการศึกษาและยิ่งกว่านั้นพระพุทธองค์ยังตรัสถึงการศึกษาใน
พระพุทธศาสนาว่าเป็นการศึกษาที่ยอดเยียมกว่าการศึกษาทั่ว ๆ ไปดังนี้ว่า (อง.ปญจก. (ไทย) 22/235/287)

ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมศึกษาศิลปะเกี่ยวกับช้างบ้าง ม้าบ้าง รถบ้าง ธนูบ้าง
ดาบบ้างหรือศึกษา ศิลปะชั้นสูงชั้นต่ำ ย่อมศึกษาต่อสมณะหรือพราหมณ์ผู้เห็นผิดผู้ปฏิบัติผิด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การศึกษานี้มีอยู่เราไม่กล่าวว่ามีก็แต่ว่าการศึกษานั้นเป็นการศึกษาที่เลว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่หวั่นไหว มีความ เลื่อมใสยิ่ง
ย่อมศึกษาอริสัจบ้าง อริจิตบ้าง อธิปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว การศึกษานี้ยอดเยียม
กว่าการศึกษาทั้งหลาย ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อความบริสุทธิ์แห่งสัตว์ทั้งหลาย...เพื่อทำให้แจ้งซึ่งนิพพาน ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีศรัทธาตั้งมั่น มีความรักตั้งมั่น มีศรัทธาไม่ หวั่นไหวมีความเลื่อมใสยิ่ง ย่อมศึกษา
อริสัจบ้าง อริจิตบ้าง อธิปัญญาบ้าง ในธรรมวินัยที่พระตถาคต ประกาศแล้วนี้ เราเรียกว่า สิกขานุตตริยะะ

3. บุคคลที่ต้องศึกษาในพระพุทธศาสนา

สืบเนื่องจากข้อความดังกล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่า การศึกษามีความหมายครอบคลุมทั้งการเล่า
เรียนและการปฏิบัติไปพร้อมกันและความจากพุทธพจน์ยังชี้ให้เห็นว่าการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การศึกษาแบบธรรมดาสามัญทั่วไป
2. การศึกษาในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นการศึกษาที่ยอดเยียม คือ ไตรสิกขา เป็นไปเพื่อ ความพ้น
ทุกข์ หรือพระนิพพาน

ในพระพุทธศาสนา มีการแบ่งคนออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามการศึกษา เรียกว่า เสขะ และ อเสขะ คือผู้
ที่ยังต้องศึกษา และผู้ที่จบการศึกษาแล้วดังนี้ (ขุ.จ. (ไทย) 30/92/16)

เพราะเหตุไรจึงเรียกว่าพระเสขะ เพราะยังต้องศึกษาต่อไป ศึกษาอะไร ศึกษาอริสัจสิกขาบ้าง
อริจิตสิกขาบ้าง อธิปัญญาสิกขาบ้าง... พระเสขะทั้งหลาย คำนึงถึงไตรสิกขานี้ ศึกษาอยู่รู้ศึกษาอยู่อธิฐานจิต

ศึกษาอยู่ น้อมใจไปด้วยศรัทธาศึกษาอยู่ ประคองความเพียรศึกษาอยู่ ตั้งสติไว้ศึกษาอยู่ ตั้งจิตศึกษาอยู่ รู้ทั่วด้วยปัญญาศึกษาอยู่ รู้ยิ่งซึ่งธรรมที่ควรรู้อย่างศึกษาอยู่ กำหนดรู้ธรรมที่ควรกำหนดรู้ศึกษาอยู่ ละธรรมที่ควรละศึกษาอยู่ เจริญธรรมที่ควรเจริญศึกษาอยู่ ทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งศึกษาอยู่ ประพฤติเอื้อเพื่อ ประพฤติเต็มใจสมาทานประพฤติดี เพราะเหตุนี้ จึงเรียกว่า พระเสขะ...พระเสขะเหล่านี้ ได้แก่พระโสดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อโสดาปัตติผล พระสกทาคามี ท่าน ผู้ปฏิบัติเพื่อสกทาคามีผล พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่ออนาคามีผลพระอรหันต์ และท่านผู้ปฏิบัติ เพื่ออรรถผลจากความหมายในข้างต้นจะเห็นได้ว่า พระเสขะคือบุคคลที่ยังต้องศึกษาในไตรสิกขาเป็น คนมีการศึกษา โดยจำกัดความไว้เฉพาะอริยบุคคลขั้นต้น ตั้งแต่พระโสดาบันขึ้นไปท่านนั้นจึงนับเข้าเป็นพระเสขะ ส่วนคนทั้งหลายที่มีคุณธรรมด้อยกว่าพระโสดาบัน ย่อมเรียกชื่อต่าง ๆ กันไป ตาม ระดับคุณธรรม ความประพฤติดีและปัญญา กล่าวคือ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 912)

ผู้ที่ยังอยู่ใต้กระแสครอบงำของโลกธรรม ไม่รู้ไม่เข้าใจสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญาที่เท่าทันตามสภาวะ และตามเหตุปัจจัย ดำเนินชีวิตเอียงไปทางมัวเมาในกามสุขบ้าง บีบรัดทรมานตนเองอย่าง เข้มงวดบ้าง หรือยึดถือแบบแผนวิธีที่มั่งมาย ไม่ดำเนินตรงไปในมัชฌิมาปฏิปทา เรียกว่า ปุณฺณผู้ที่ห่างไกลอารยธรรม มีติดบอดไม่รู้จักดีชั่ว ดำเนินชีวิตตามกระแสแห่งตัณหาชักพาไปไม่ใช้ความคิดและปัญญา พร้อมทั้งจะเบียดเบียนผู้อื่นด้วยความเห็นแก่ตัว เรียกว่า อันธพาลปุณฺณผู้ที่รู้จักอารยธรรม เมื่อได้สดับเสียงของอริยบุคคลแล้ว เริ่มดำเนินชีวิตดีงาม มีศีลธรรมประกอบด้วยกุศลกรรมบถ 10 ประการ หรืออย่างน้อยดำรงอยู่ในสาระแห่งศีล 5 ประการ เรียกว่า กัลยาณปุณฺณ หรือสุตวันต์อริยสาวก คือผู้สดับศาสนาแห่งอารยชน ตั้งต้นที่จะเดินเข้ามาใกล้อริยมรรค

อนึ่ง พระอเสขะคือบุคคลที่จบการศึกษาแล้ว ได้แก่พระอรหันต์ เนื่องทำกิจเกี่ยวกับฝึกฝนอบรมตนบริบูรณ์แล้วในมรรค ไม่มีกิเลส และไม่มีภูมิธรรมที่สูงกว่านี้ที่จะต้องชวนชวนอีกดังความที่ปรากฏว่า (อง.ทสก. (ไทย) 24/111/161)

4. การอ้างอิงถึงบุคคลที่ต้องศึกษาพระพุทธศาสนา

ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญที่เรียกว่า อเสขะ ๆ ดังนี้ ภิกษุเป็นอเสขะด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่าดูกรภิกษุ ภิกษุใน ธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเห็นชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความดำริชอบอันเป็น อเสขะ ประกอบด้วยการเจรจาชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการทำงาน ชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการเลี้ยงชีพชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความพยายามชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยการระลึกรู้ชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความตั้งใจชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความรู้ชอบอันเป็นอเสขะ ประกอบด้วยความหลุดพ้นชอบอันเป็นอเสขะ ดูกรภิกษุ ภิกษุย่อมเป็นอเสขะ ด้วยประการอย่างนี้แลฯ

นอกจากนี้ ในสมัตตสูตร (ส.ม. (ไทย) 29/784/162) ได้ยกข้อความการสนทนาระหว่างพระสารีบุตรกับ พระอนุรุทธะ โดยได้กล่าวเพิ่มอีกว่า ที่ได้ชื่อว่า พระอเสขะ เพราะเจริญสติปัฏฐานและได้บริบูรณ์ใน สติปัฏฐาน ๔ อย่างไรก็ตามในการศึกษาครั้งนี้มุ่งที่จะพิจารณาในประเด็นของ อริยมรรค (เนื่องจากเกี่ยวข้องกับไตรสิกขา) อันเป็นแนวทางแห่งอารยชน ซึ่งเปรียบเหมือนเส้นทางที่จะนำไปสู่จุดหมายแต่มีส่วนประกอบ 8 อย่าง โดยสรุปรวมไว้ในไตรสิกขา และจะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป ฉะนั้น ในเบื้องต้นนี้จะพิจารณาเฉพาะคำว่า สิกขา ก่อน ดังนี้

ความหมายของการศึกษาใน พระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งหมายเพียงแค่การศึกษาในระดับปริยัติ เพราะว่าหากพอใจเพียงแค่ปริยัติโดยไม่นำไปสู่การปฏิบัติก็ไม่สามารถบรรลุผลประโยชน์สูงสุดที่พึงได้พึงถึง แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะส่งเสริมให้เล่าเรียนปริยัติเป็นเบื้องต้น แต่ก็ไม่สรรเสริญถ้า บุคคลพึงพอใจและหยุดอยู่เพียงแค่ชั้นเล่าเรียนปริยัติ ฉะนั้น จึงได้อุปมาบุคคลที่พอใจเล่าเรียนเพียงแค่ปริยัติว่าเหมือนกับคนตาบอดถือคบเพลิงทว่าตนเองกลับไม่ได้เห็นแสงสว่างของคบเพลิงที่ตนเองถือ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือไม่อาจได้รับประโยชน์ที่สมบูรณ์แท้จริงจากสิ่งที่ได้เล่าเรียน หรือท่องจำมาดังสุภาสิตของพระอานันทเถระคาถาว่า (ขุ.วิ. (ไทย) 26/397/249)

ผู้ใดเล่าเรียนมามาก ดูหมิ่นผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนมาน้อยด้วยการสดับ แต่เขาไม่ได้ปฏิบัติตามที่เล่าเรียนมา ย่อมปรากฏแก่เราเหมือนคนตาบอดถือดวงไฟไป ฉะนั้น บุคคลควร เข้าไปนั่งใกล้ผู้ที่ ศึกษามามาก แต่ไม่ควรทำสุตะที่ตนได้มาให้ พินาศเพราะสุตะที่ตนได้มานั้นเป็นเบื้องต้นแห่ง พรหมจรรย์ เพราะฉะนั้นจึงควรเป็นผู้ทรงธรรม

จากสุภาสิตดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการศึกษาในพระพุทธศาสนาไม่ได้มุ่งเพียงแค่เล่าเรียนท่องจำพุทธพจน์ หรือในระดับปริยัติ โดยได้ชี้ว่านั่นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาเท่านั้น และ สาเหตุที่พระพุทธศาสนาไม่ให้ความสำคัญหยุดอยู่เพียงแค่ปริยัตินั้น อาจพิจารณาได้หลายประเด็น ยกตัวอย่าง ดังนี้

พระพุทธศาสนา มุ่งเสนอหลักธรรมเพื่อแก้ปัญหาหรือความทุกข์ของมนุษย์หากศึกษาถึงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา โดยมองถึงสภาพสังคมของอินเดียหรือชมพูทวีปในสมัยพุทธกาล พอที่จะอธิบายถึงสาเหตุดังกล่าวได้ ดังจะเห็นได้ว่าสภาพสังคมของอินเดียในยุคนั้นเผชิญกับสภาพ ปัญหาที่หลากหลาย แต่ปัญหาสำคัญอันเนื่องมาจากการศึกษาก็ได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะการศึกษาต่อสมณะและพราหมณ์ผู้เห็นผิด ปฏิบัติผิดแล้วก่อให้เกิดความเห็นความเชื่อและการปฏิบัติ ผิดที่ประกอบด้วยความสุดโต่งทั้ง 2 ทาง เกิดขึ้นและกระจายอยู่ทั่วไปในสังคมยุคนั้น กลุ่มที่เชื่อในพลังอำนาจพิเศษของพระเจ้าที่สามารถดล บันดาล ให้ทุกข์ให้โทษ หรือให้สุขให้สมหวังได้ก็เฝ้า แต่วิวอนปรนเปรอด้วยเครื่องสักการบูชาด้วยวิธีการต่าง ๆ แม้กระทั่งการทรมานร่างกายให้ได้รับความลำบากเพื่อให้พระเจ้าพอใจแล้วบันดาลให้ตนสมหวังในสิ่งที่ปรารถนา เป็นต้น

ไตรสิกขาเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาฝึกฝนอบรมมนุษย์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม (ศีล) ด้านจิตใจ (สมาธิ) และด้านความรู้ความคิด (ปัญญา) อนึ่ง ไตรสิกขานี้มีเนื้อหาครอบคลุมมรรค 8 ทั้งหมด องค์ประกอบ 8

อย่างของมรรค ดังปรากฏในจุฬเวทลสูตร ความว่า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหารเวฬุวัน อันเป็นสถานที่ให้เหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้นนั้น วิสาขอุบาสกเข้าไปหาธรรมทินนาภิกษุถึงที่อยู่ อภิวัตถแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้วสนทนารัตนธรรมว่าด้วย เรื่อง มรรค 8 กับชั้น 3 ดังนี้ว่า (ม.ม. (ไทย) 12/508/343)

วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้า อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นไฉน

ธรรมทินนาภิกษุณี ดูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ 8 นี้ คือ ปัญญาอันเห็นชอบ 1 ความดำริชอบ 1 วาจาชอบ 1 ทำการงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 ความเพียรชอบ 1 ความระลึกชอบ 1 ความตั้งใจไว้ชอบ 1

วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้าอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นสังขตะหรือเป็นอสังขตะ

ธรรมทินนาภิกษุณี ดูกรวิสาขะผู้มีอายุ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นสังขตะ

วิสาขอุบาสก ข้าแต่พระแม่เจ้า ชั้น 3 (กองศีล กองสมาธิ กองปัญญา)

พระผู้มีพระภาค ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 หรือว่าอริยมรรคมีองค์ 8 พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยชั้น 3

ธรรมทินนาภิกษุณี ดูกร วิสาขะ ผู้มีอายุชั้น 3 พระผู้มีพระภาคไม่ทรงสงเคราะห์ด้วยอริยมรรคมีองค์ 8 ส่วนอริยมรรคมีองค์ 8 พระผู้มีพระภาคทรงสงเคราะห์ด้วยชั้น 3 คือวาจาชอบ 1 ทำการงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 ทรงสงเคราะห์ด้วยศีลชั้น 3 ความเพียรชอบ 1 ความระลึกชอบ 1 ความตั้งใจไว้ชอบ 1 ทรงสงเคราะห์ด้วยสมาธิชั้น 3 ปัญญาอันเห็นชอบ 1 ความดำริชอบ 1 ทรงสงเคราะห์ด้วยปัญญาชั้น 3

5. วิเคราะห์ศึกษามรรคเข้าสู่ไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา

อนึ่ง การจัดองค์ประกอบทั้ง 8 ของมรรคเข้าสู่ไตรสิกขา จุดมุ่งหมายเพื่อให้มองเห็นเป็นหมวดหมู่ อันจะช่วยเสริมความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยนำองค์ประกอบของมรรคจัดเข้าไว้เป็น ประเภท เรียกว่า ชั้น หรือ ธรรมชั้น แปลว่า หมวดธรรม หรือกองธรรม กล่าวคือ ศีลชั้น 3 สมาธิชั้น 3 และปัญญาชั้น 3 ดังปรากฏอยู่ในวัชชีปุตตสูตร ความว่า สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลาปามหาวันใกล้เมืองเวสาลี ครั้นนั้นแล ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควร ส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วทูลว่า

ภิกษุวัชชีบุตร: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท 150 ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือนข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทนี้ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า: ดูกรภิกษุก็ท่านสามารถจะศึกษาในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา 1 อธิจิตตสิกขา 1 อธิปัญญาสิกขา 1 หรือ ฯ

ภิกษุวัชชีบุตร: ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถจะศึกษาได้ในสิกขา 1 คือ อธิศีลสิกขา 1 อธิจิตตสิกขา 1 อธิปัญญาสิกขา 1 พระเจ้าข้า ฯ

พระพุทธเจ้า : ดูกฤกษุ เพราะฉะนั้นแล ท่านจงศึกษาในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา 1 อธิจิตตสิกขา 1 อธิปัญญาสิกขา 1 เมื่อใด ท่านจักศึกษาอธิศีลสิกขาที่ดี จักศึกษาอธิจิตตสิกขาที่ดีจักศึกษาอภิญญาสิกขาที่ดี เมื่อนั้น เมื่ót่านนั้นศึกษาอธิศีลสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอธิจิตตสิกขาอยู่ก็ดีศึกษา อภิญญาสิกขาอยู่ก็ดี จักละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เพราะละราคะ โทสะ โมหะ

ครั้นสมัยต่อมา ภิกษุเหล่านั้นศึกษาแล้วทั้งอธิศีลสิกขา ทั้งอธิจิตตสิกขา ทั้งอภิญญาสิกขาเมื่อภิกษุเหล่านั้น ศึกษาอธิศีลสิกขาที่ดี ศึกษาอธิจิตตสิกขาที่ดี ศึกษาอภิญญาสิกขาที่ดี ละราคะ โทสะโมหะ ได้แล้ว เพราะละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เธอมีได้ทากรรมที่เป็นอกุศล มีได้เสพกรรมที่เป็นบาป

ไตรสิกขา คือ การฝึกหัดอบรมกาย วาจา และจิตของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเอง เรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยใช้ปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และเกิดประโยชน์แก่ ผู้อื่นตามหลัก การศึกษา 3 ประการ คือ

1. ศีลสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมทางด้านความประพฤติ
2. จิตตสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมจิตให้เกิดสมาธิ
3. ปัญญาสิกขา ข้อปฏิบัติสำหรับอบรมปัญญาให้รู้แจ้งตามความเป็นจริง

จากความหมายของไตรสิกขาข้างต้น สรุปได้ว่า ไตรสิกขาหมายถึงการฝึกหัดอบรมกาย วาจาและจิต ของมนุษย์ให้สามารถค้นพบและควบคุมตนเองเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดยใช้ปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่ตนเองและเกิดประโยชน์แก่อื่นตามหลักการศึกษา 3 ประการคือ

1. ศีล หมายถึง การฝึกในด้านพฤติกรรม การจัดระเบียบระบบความรับผิดชอบความเสียสละความ กตัญญู การตรงต่อเวลา การมีระเบียบวินัย
2. สมาธิ หมายถึง การฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ความตั้งมั่นตั้งใจ เอาใจใส่มีใจจดจ่ออย่างมี สมาธิ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ในองค์กร
3. ปัญญา หมายถึง การฝึกหรือพัฒนาในด้านปัญญา การรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ ความหยั่งรู้เหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ตรวจสอบคิดการต่าง ๆ สร้างสรรค์การ จัดการความรู้ การคิดวิเคราะห์การสอนตามหลักไตรสิกขา เป็นวิธีที่จะทำให้ การเรียนการสอนบรรลุตาม วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้ประยุกต์มาจากการสอนตามแนวทางของ พระพุทธเจ้า ที่ทรงใช้สอนเป็น กระบวนการนำไปประพฤติปฏิบัติอย่างได้ผล และได้รับความสนใจจาก บุคคลในวงการศึกษามาก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้เสนอแนะการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธวิธี แบบไตรสิกขา ไว้ดังนี้

การจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกับสิ่งที่เรียนจริง ๆ แล้วพิจารณาให้เป็นประโยชน์ คุณ โทษ ตามความเป็นจริงด้วยตนเอง แล้วนำความรู้ขึ้นมาเป็นหลักในการ ปฏิบัติตามอย่างจริงจัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติจริง
2. ให้ผู้เรียนนำความรู้มาใช้เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาจะเน้นการฝึกปฏิบัติจริง โดยเน้นให้ผู้เรียนต้องปฏิบัติโดย สारวณ กาย วาจา และฝึกจิตใจให้ตั้งมั่นจนมีระเบียบความคิด ความสามารถคิดเป็นเหตุเป็นผลได้โดยตลอด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542 : 48-64)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2555 : 456) ได้ให้ความหมายคำว่า ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา 3 คำว่าสิกขาแปลว่า การศึกษา การฝึก ฝึกหัด ฝึกอบรม ได้แก่ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับฝึกอบรมพัฒนา กาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด สิกขา 3 มีดังนี้

1. อธิศีลสิกขา การฝึกศึกษาในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้มีสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ (Training Higher Morality)

2. อธิจิตตสิกขา การฝึกศึกษาทางจิตใจ พัฒนาคุณธรรม สร้างความสุข เสริมคุณภาพจิต และรู้จักใช้ความสามารถในกระบวนสมาธิ (Training in Higher Mentality หรือ Mental Discipline)

3. อธิปัญญาสิกขา การฝึกศึกษาทางปัญญาอย่างสูง ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นโดยสมบูรณ์ (Training in Higher Wisdom)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อมีศีลธรรมดีแล้ว ปัญหายังคงมีเหลืออยู่ว่า คนนั้นยังไม่พ้นทุกข์ ไม่พ้นจากการเบียดเบียนของกิเลสโดยเฉพาะคือ โลภะ โทสะ โมหะเรื่อง ศีล และธรรมทั้งหมดนี้มีความมุ่งหมายให้เกิดผลเพียงเป็นอยู่อย่างสงบเรียบร้อยของสังคมทั่วไป และเป็นความผาสุกขั้นต้น ๆ อันเป็นวิสัยของปุถุชนมิได้หมายสูงพ้นขึ้นไปถึงการดับทุกข์ หรือตัดกิเลสเด็ดขาด สิ้นเชิง จนเป็นพระอริยะเจ้าพระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติให้คนไปไกลกว่าเรื่องศีลธรรม ไปไกลจนถึงกับสามารถกำจัดความหม่นหมองทุกชนิด ที่เหลือวิสัยที่ศีลธรรมจะกำจัดได้ เช่น ความยุ่งยากใจ เป็นส่วนตัว ความทุกข์ในใจอันเกิดจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และกิเลสชั้นละเอียด ซึ่งไม่อยู่ในวิสัยที่ ศีลธรรมทั้งหลายจะช่วยกำจัดให้ได้จะพ้นทุกข์ได้ก็ต้องปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งสรุปโดยย่อได้ดังนี้

คำว่า สิกขา เป็นภาษาบาลี เป็นคำเดียวกับคำ ศึกษา ในภาษาสันสกฤต คำ ศึกษา ในทางธรรมไม่ได้หมายถึงการเล่าเรียน ท่องตำราความรู้อย่างที่เข้าใจกันในทางโลก แต่หมายถึงการลงมือปฏิบัติที่เป็นการอบรมกาย วาจา ใจ โดยตรง คือ อบรมตนเองให้เปลี่ยนจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่งตามที่เราเห็นว่าเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นไป

คำว่า ไตร แปลว่า สาม ไตรสิกขา ประกอบด้วย สิกขา 3 ได้แก่ สิลสิกขา สมาธิสิกขาและปัญญาสิกขา บางทีก็ใช้คำว่า ศีล-สมาธิ-ปัญญา ไตรสิกขานี้มีไว้เพื่อดับทุกข์ สิลสิกขา เป็นสิกขาขั้นแรกสุด สิลสิกขา แปลว่า สิ่งที่ควรศึกษาหรือควรอบรมที่เป็นขั้นศีล แม้จะมีการจำแนกไว้เป็น ศีล 5 ศีล 8 หรือ ศีล 227 และ อื่น ๆ อีกเป็นอันมากก็ตาม แต่รวมใจความแล้วก็อยู่ตรงที่เป็นการปฏิบัติเพื่อความปรกติสงบเรียบร้อย ปราศจากโทษ

ขั้นต้นๆ ที่เป็นไปทางกาย ทางวาจาทั้งที่เกี่ยวกับสังคม หรือส่วนตัว หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การเป็นอยู่ ศิลช่วยให้คนอยู่อย่างผาสุกไม่มีเรื่องรบกวน แต่อานิสงส์ที่สำคัญที่สุดของศีลอยู่ที่การเป็นบาปฐานที่นอก ที่เกิดที่เจริญสมาธิ สีสึกขา จึงเป็นการเตรียมเบื้องต้นให้เป็นผู้อยู่ในโลกด้วยลักษณะที่สะอาดบริสุทธิ์ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดสมาธิในขั้นต่อไปได้ง่าย ถ้ามีเรื่องรบกวนมากก็ยากที่จะเกิดสมาธิ

สมาธิศึกษา เป็นสิกขาขั้นที่ 2 ที่สูงขึ้นไปอีก ได้แก่การที่ผู้ผู้นั้นสามารถบังคับจิตใจของตัวไว้ได้ ในสภาพที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดตามที่ตนต้องการ คำ สมาธิ ที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือ ความตั้งใจมั่นแน่วแน่ เป็นจิตที่สงบ แต่สมาธิโดยสมบูรณ์หมายถึง การทำจิตนั้นให้เหมาะสมแก่การทำงานของจิต เป็นการฝึกฝนอบรมจิตให้อยู่ในลักษณะที่พร้อม ที่มีสมรรถภาพถึงที่สุดในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ทางจิต ข้อหลังนี้เป็นความมุ่งหมายอันแท้จริงของสิ่งที่เรียกว่าสมาธิ ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงลักษณะของจิตด้วยคำอีกคำหนึ่งซึ่งเป็นคำสำคัญที่สุดคือคำว่า กมนินโย แปลว่า สมควรแก่การทำงาน คำนี้เป็นคำสุดท้ายที่ทรงแสดงลักษณะของจิตที่เป็นสมาธิ

คำว่า สมาธิ แปลว่าจิตตั้งมั่นก็จริง แต่ต้องหมายถึงตั้งมั่นในลักษณะที่พร้อมที่จะปฏิบัติงานไม่ใช่ตั้งมั่นในลักษณะที่ไม่ปฏิบัติงานใด ๆ คือสงบนิ่งเฉยอยู่เฉย ๆ ผู้ที่พอใจที่จะยึดถือ ความหมายเป็นความสงบเฉยนั้น ก็เพราะเมื่อจิตเป็นสมาธิสงบเฉย ไม่มีอะไรรบกวนแล้ว ในขณะที่นั้นย่อมรู้สึกเป็นความสุขอย่างยิ่ง ก็เลยเกิดชอบความสุขชนิดนั้น เลยรักการทำสมาธิในทางนั้น ไม่ได้ พอใจสมาธิในลักษณะที่จะปรับปรุงจิตให้เหมาะสมที่จะทำ การพิจารณาหรือค้นคว้าสืบไป ด้วยเหตุนี้ นักสมาธิส่วนใหญ่ จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของความสุขอันเกิดจากความสงบของจิต แล้วก็หยุดอยู่ เพียงแค่นั้น ไม่สามารถทำสมาธิของตนให้สูงขึ้นไปได้ จนถึงกับเป็นพื้นฐานหรือเป็นบาปฐานของการ เจริญปัญญา อันจะทำให้เข้าถึงความดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง (พระนิพพาน) ได้มีหน้าซ้ำยังจะตกอยู่ใน ลักษณะของความหลง คือหลงเอาสแห่งความสุขที่เกิดจากสมาธินั้น ทำให้ไม่ก้าวหน้าไปจนถึงปัญญา ชนิดที่จะตัดตัณหาหรืออุปาทานได้ สมาธิศึกษานี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “จิตตศึกษา” แปลว่า สิ่งที่ควร ศึกษาหรืออบรมในทางจิต

ปัญญาศึกษา เป็นสิกขาขั้นที่ 3 เป็นการฝึกฝนอบรมให้เกิดความรู้ความเข้าใจอันถูกต้องและสมบูรณ์ถึงที่สุด คนเราตามปกติรู้อะไรตามที่เข้าใจเอาเอง ไม่ใช่ตามที่เป็นจริง พุทธศาสนาจึงมี ระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่าปัญญาศึกษา เป็นส่วนสุดท้ายสำหรับจะได้ฝึกฝนอบรมให้เกิดความเห็นแจ้งในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง “ความเห็นแจ้ง” นี้หมายถึงสิ่งที่บุคคลได้ซึมซาบมาแล้วด้วยการผ่านสิ่งนั้น ๆ มาแล้วด้วยตนเอง หรือมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้น ไม่ใช่ด้วยเหตุผล

คำปัญญาศึกษาในพระพุทธศาสนาจึง ไม่ได้หมายถึงปัญญาที่เป็นไปตามอำนาจเหตุผลอย่างที่ใช้กันในวงการศึกษ การพิจารณาทางปัญญาตามสิกขาข้อนี้จึงจำเป็นต้องใช้สิ่งต่าง ๆ ที่ได้ผ่านมาแล้วแต่หนหลัง หรืออย่างน้อยที่สุดก็ต้องใช้เรื่องที่มีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้จิตใจของเราเกิดความ สด สังเวชเบื่อหน่าย คลายกำหนด ในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ได้จริง หากใช้หลักเหตุผลมาวินิจฉัยก็จะได้แต่ “ความเข้าใจ” อยู่แน่นอน คำ ความเข้าใจ จึงต่างจากคำ ความเห็นแจ้ง ด้วยเหตุนี้ ผู้ที่ปฏิบัติในทางปัญญาตามหลัก

พระพุทธศาสนาจึงไม่ค่อยใส่ใจเรื่องการใช้เหตุผลมากเหมือนกับการศึกษาในศาสตร์ต่าง ๆ แต่อาศัยความรู้สึกลงในใจจริง ๆ ที่เคยมี เคยเป็น เคยผ่านมาแล้วแต่หลังจากเป็นสำคัญ หากแม้จะมีการเทียบเคียงด้วยเหตุผลบ้าง ก็ใช้เหตุผลโดยเอาสิ่งที่ได้ผ่านมาแล้วแต่หลังจากนั้นมาเป็นเหตุผล ไม่ใช่เหตุผลจากการคำนวณทางคณิตศาสตร์ การเห็นแจ้งจึงเป็นปัญญาที่ออกผลแก่จิตใจในขณะนั้น ๆ ไม่ใช่ความรู้ความเข้าใจที่จะต้องเก็บสะสมไว้มาก ๆ เรื่อย ๆ ไป คนจึงไม่อาจพันทุกข์ หนึ่ง ปัญญา กับ สมภาณี นั้นสัมพันธ์กัน นั่นคือสมภาณีช่วยให้เกิดปัญญา ขณะเดียวกัน ปัญญาก็ช่วยให้เกิดสมภาณี (พุทธทาสภิกขุ, 2549 : 15)

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายของไตรสิกขาว่า หมายถึงข้อสำหรับศึกษา การศึกษาข้อปฏิบัติที่ควรศึกษา การฝึกอบรมตนในเรื่องที่พึงศึกษา 3 อย่าง

1. อธิศีลสิกขา คือศึกษาเรื่อง ศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดังงามมีสติสัมปชัญญะ
2. อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมภาณี
3. อธิปัญญาสิกขา คือ ศึกษาเรื่องปัญญา อบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง (พระธรรมกิตติวงศ์, ออนไลน์)

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ กล่าวว่า ไตรสิกขา คือ ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการคือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา หรือเรียกว่าศีลสมภาณีปัญญา

1. ศีล คือ ข้อสำหรับอบรมความประพฤติทางกาย วาจา เพื่อให้สามารถดำรงตนด้วยดีในสังคม รักษาระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่และมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความสัมพันธ์กับสังคม ในทางเกื้อกูลประโยชน์

2. สมภาณี คือ ข้อปฏิบัติ สำหรับฝึกอบรมด้านคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต เพื่อให้เกิดคุณธรรม หรือสมภาณีอย่างสูง ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคงและแน่วแน่ ควบคุมตนได้ด้วยดี มีสมภาณีสงบ บริสุทธิ์ผ่องใส เหมาะสมสำหรับใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง

3. ปัญญา คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง สามารถคิดพิจารณาแก้ปัญหาต่าง ๆ และทำกิจทั้งหลายในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ธรรมแต่ละข้อในไตรสิกขา คือ ศีล สมภาณี ปัญญา นี้ต่างมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือศีลเป็นพื้นฐานให้เกิดสมภาณี และสมภาณี เป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา ในขณะเดียวกันเมื่อเกิด ปัญญาที่รู้เห็นจริงแล้ว ก็จะช่วยให้จิตสงบ มั่นคง บริสุทธิ์ เป็นสมภาณีที่แน่วแน่ยิ่งขึ้นส่งผลต่อความ ประพฤติ การดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์ (อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ, 2537 : 35)

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้นพอสรุปได้ว่า ไตรสิกขามีความหมายถึง กรอบแนวทางการศึกษาและการปฏิบัติ 3 ชั้น ได้แก่ศีล สมภาณี ปัญญา เมื่อมุ่งดับต้นเหตุแห่งความทุกข์ให้เกิดสภาวะสันติสุขใน สังคมของผู้ปฏิบัติ

6. สรุปไตรสิกขาจุดใจพระพุทธศาสนา

พระผู้มีพระภาคเจ้าอธิบายธรรมในพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 ประเภท คือ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ (ขุ.อป. (ไทย) 32/366-372/57) การศึกษาไตรสิกขาเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งที่พระองค์ได้ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตนสูตรที่เป็นพระธรรมกถึกแรกของพระองค์ให้แก่ปัญจวัคคีย์ ต่อมาพระองค์ตรัสหลักคำสอน 3 ประการ คือ 1) สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง (ศีล) 2) กุสะลัสสุปะสัมปะทาการทำความกุศลให้ถึงพร้อม (สมาธิ) (3) สะจิตตะปะริโยทะปะนัง การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ปัญญา) (ที.ม. (ไทย) 10/90/50, ขุ.ธ. (ไทย) 25/193/90)

1) สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง การไม่ทำบาปทั้งปวงด้วยการรักษาศีล เว้นจากการประพฤติดังทางกาย ทางวาจา ทางใจ และประกอบการประพฤติดุจจิตทางกาย ทางวาจา และทางใจ

2) กุสะลัสสุปะสัมปะทา การทำความกุศลให้ถึงพร้อมด้วยการให้ทานและการเจริญสมณภาวนาทำจิตให้สงบ เช่น กำหนดลมหายใจหรือสวप्พนมตภาวนา เป็นต้น ผลการปฏิบัติสมณภาวนานี้จะทำให้บรรลุถึงฌานอภิญญาได้ แต่ยังไม่บรรลุธรรม ผู้ปฏิบัติสมณภาวนาที่ปรารถนาบรรลุพระนิพพานจะต้องปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาหรือวิปัสสนากรรมฐานต่อไปอีก

3) สะจิตตะปะริโยทะปะนังการทำจิตของตนให้ผ่องใสด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นแจ้งในอารมณ์ที่ปรากฏในขณะปัจจุบันตามความเป็นจริง ผลการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจะทำให้ผู้ปฏิบัติดับกิเลสตัณหาได้ ได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน

หลักไตรสิกขาก็เป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในพระพุทธศาสนาดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีปกติทำศีล สมาธิปัญญาให้บริบูรณ์ ภิกษุนั้นล่วงละเมิดสิกขาบทต้องอาบัติ...สิกขาเหล่าใดเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ ภิกษุนั้นมีศีลประจำตัวและมีศีลมั่นคงในสิกขานั้น เธอทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติอันไม่มีอาสวะ”

นอกจากนี้ไตรสิกขายังปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (อง.ทุก. (ไทย) 20/86/310-312) วัชชีปุตตสูตร ว่าด้วย ภิกษุวัชชีบุตร และในเสกขสูตร ว่าด้วย เสกขบุคคล เป็นต้น ผู้วิจัยขอนำพระสูตรที่กล่าวถึงไตรสิกขาที่ปรากฏมาแสดงย่อ ๆ ดังนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาการศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลีครั้งนั้น ภิกษุวัชชีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า สิกขาบท 150 สิกขาบทที่พระองค์ทรงแสดงไว้นั้นไม่สามารถศึกษาได้หมดครบถ้วนได้ แต่สามารถศึกษาในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ อธิปัญญาสิกขาได้พระองค์ตรัสว่าดีแล้ว เมื่อใดเธอศึกษาอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาได้เมื่อนั้นเธอก็จะละราคะ โทสะ และโมหะ ได้เพราะละราคะ โทสะและโมหะ ได้เธอจะไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศลจะไม่ประพฤติดังที่เลวทรามอีก (อง.ทุก. (ไทย) 20/85/310)

7. เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรมฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ผลิธัมม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *การศึกษาเพื่อสร้างบัณฑิตหรือการศึกษาเพื่อเพิ่มผลผลิต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2546). *รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมกิตติวงศ์. (2560). *ไตรสิกขา*. [ออนไลน์], แหล่งที่มา <http://th.wikimedia.org/wiki>, [22 ตุลาคม 2566].
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *คู่มือมนุษย์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- _____. (2530). *ความกลัว : พุทธศาสนา ศาสนาแห่งการบังคับตัวเอง*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2544). *ธรรมทรรศน์ปฎิบัติการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ประชาธรรม.
- ผศ. ดร.บรรยวีสต์ ผางคำ และคณะ. (2561). *ชุมชนไตรสิกขา: รูปแบบและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในสังคมผู้สูงอายุ จังหวัดอุบลราชธานี*. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.
- พระมหาวิโรจน์ วิโรจโน (ผาตา). (2545). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องภวังคจิตในพุทธปรัชญา กัลป์อาลยาวิญญานในพุทธปรัชญาโยคจาร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิชญรัตน์ บุญช่วย. (2549). *การศึกษากระบวนการสร้างภาวนา 4 โดยใช้หลักไตรสิกขา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมถวิล ธนวิยาพล. (2528). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความคิดเรื่องจิตในพระสูตรนิตปิฎก*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542). *การจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และคณะ. (2537). *พระพุทธศาสนาฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- Cronbach. Lee J. (2001). *Essentials of psychological testing*. 4th ed., New York: Harper & Row.

**แนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอส์เบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจ
ในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3**

**A GUIDE TO USING HERSBURGH AND SEIDERMAN THEORIES FOR MOTIVATION
IN THE WORK OF TEACHERS AT BANG LAMUNG KINDERGARTEN SCHOOL
UNDER THE OFFICE OF CHONBURI PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA 3**

วรรษญา ขมหวาน¹ ไตรรัตน์ สิทธิกุล² จิรัฏฐ์ สินธุอารีย์³

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม¹

อาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม² อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม นักวิชาการอิสระ³

Waratchaya Khomwan¹ Trairat Sithithul² Jeerath Sintuaree³

Master's degree students Field of Study: Educational Administration Siam Technology

College¹ Advisor Master of Education Program Field of Study Educational Administration

Siam Technology College² Co-advisor independent academic³

E-mail: waratchaya@saensuk.ac.th.¹

Received : 2 January 2024

Revised : 18 January 2024

Accepted : 2 March 2024

บทคัดย่อ

แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญมากในการทำงาน เพราะเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรู้สึกกระตือรือร้น ผลักดันหรือจูงใจให้บุคคลแสดงบทบาทความสามารถออกมาได้อย่างเต็มศักยภาพ ทำงานด้วยความเต็มอก เต็มใจ พยายามและความพยายามในการทำงานให้ผลงานที่ออกมามีคุณภาพมากขึ้น อันก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ต้องการ ดังนั้น ผู้บริหารทุกระดับจะต้องทำหน้าที่จูงใจให้ผู้ที่บังคับบัญชาได้ใช้ศักยภาพในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาองค์กร มีความเข้าใจแรงจูงใจตนเอง ซึ่งรู้วิธีตอบสนองความต้องการของตนกับผู้อื่น กลายเป็นคนที่รู้ใจคนได้ดี อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ดีให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันกับสภาพที่คาดหวังแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอส์เบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 2) เพื่อสร้างแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอส์เบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการ

ปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 3) เพื่อยืนยันแนวทางการสร้างแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 47 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบประเมิน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ $PNI_{modified}$

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) และด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) สภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ด้าน เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) และ ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) 2) ความต้องการจำเป็นการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นในการสร้างแรงจูงใจเพื่อการปฏิบัติงานตามทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนให้ครูเรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ (1) ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) ลำดับที่ (2) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ลำดับที่ (3) ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) และด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) ลำดับที่ (5) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) 3) แนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ประกอบด้วย 5 ด้าน 27 แนวทาง ประกอบด้วย (1) ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) 7 แนวทาง (2) ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) 5 แนวทาง (3) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) 5 แนวทาง (4) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) 5 แนวทาง (5) ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) 5 แนวทาง 4) แนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์ก

และไฮเตอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ประกอบด้วย 5 ด้าน 27 แนวทาง ด้านความเหมาะสมโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความเป็นไปได้ โดยรวมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเตอร์แมน, แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู, โรงเรียนอนุบาลบางละมุง

Abstract

Motivation is very important in work. Because it is a tool that helps stimulate people to be enthusiastic. Push or motivate people to show their roles and abilities to their fullest potential. Work with full heart, willingness, dedication and effort to make the work that comes out of higher quality. Which creates creative power to work in the desired direction. Therefore, executives at all levels must act to motivate subordinates to use their potential in working to develop the organization. and have an understanding of their own and others' motivations Know how to meet the needs of yourself and others. and become a person who knows other people's hearts well This will lead to the creation of incentives for good work performance so that the organization can achieve its set goals efficiently. The objectives of this research were: 1) to study the current conditions and expected conditions of using Herzberg and Seiderman theories to create motivation for the performance of teachers at Bang Lamung Kindergarten School; Under the Office of Chonburi Primary Educational Service Area 3 2) To create guidelines for using Hersburgh and Seiderman theories to create motivation for the performance of teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the Office of Chonburi Primary Educational Service Area 3 3) To confirm the guidelines for creating guidelines for using Hersburgh and Seiderman theories to create motivation for the performance of Bang Lamung Kindergarten School teachers. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area Office, Area 3, the population includes teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area Office, Area 3, academic year 2022, a total of 47 people. The research tools included questionnaires, interviews, and assessment forms. Statistics used to analyze data include frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation and PNImodified analysis.

The results of the research found that 1) The current situation of using Herzberg and Seiderman theories to create motivation for the work of teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area Office, Area 3, the overall level was at a moderate level. When considering each aspect, it was found that all aspects were at a moderate level Arrange the average scores from highest to lowest, including advancement in position. (Advancement) Responsibility (Responsibility) for the success of the work (Achievement) in the nature of work (Recognition) and acceptance (Work Itself), conditions expected using Hersburgh and Sideman theories. To create motivation for the work of teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area Office, Area 3, the overall level is at the highest level. When considering each area, it was found that it was at the highest level in all 5 areas, arranged in order of average scores from highest to lowest, including advancement in job positions. (Advancement) Responsibility (Responsibility) for the nature of the work (Recognition) on the success of the work (Achievement) and Respect (Work Itself) 2) Needs and necessity of using Herzberg and Seiderman theories to create motivation in the work of teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the Office of Chonburi Primary Educational Service Area 3, it was found that the order of needs in creating motivation for work performance according to the Hersberg and Seiderman theories, had teachers sort the needs from highest to highest. You can find a few of them as follows: No. (1) in terms of acceptance and respect (Work Itself). No. (2) in the nature of work. (Recognition) No. (3) work success (Achievement) and responsibility (Responsibility) No. (5) Advancement in position (Advancement) 3) Guidelines for using Herzberg and Seiderman theories to create motivation for teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area Office, Area 3, it consists of 5 areas, 27 consisting of (1) work success aspects (Achievement) 7 approaches (2) Respect and respect (Work Itself) 5 approaches (3) Nature of work (Recognition) 5 approaches (4) Responsibility (Responsibility) 5 guidelines (5) advancement in position (Advancement) 5 approaches 4) Guidelines for using Herzberg and Seiderman theories to create motivation for teachers at Bang Lamung Kindergarten School. Under the jurisdiction of the Chonburi Primary Educational Service Area

Office, Area 3, it consists of 5 areas and 27 guidelines. Overall suitability is at the highest level. and the possibility aspect Overall, the possibility is at the highest level.

Keywords: Herzberg and Seiderman theory, teacher performance motivation, Bang Lamung Kindergarten School

1.บทนำ

แรงจูงใจเป็นสิ่งสำคัญมากในการทำงาน เพราะเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความคิดสร้างสรรค์ ผลักดันหรือจูงใจให้บุคคลแสดงบทบาทความสามารถออกมาได้อย่างเต็มศักยภาพ ทำงานด้วยความเต็มอก เต็มใจ พยายามและความพยายามในการทำงานให้ผลงานที่ออกมามีคุณภาพมากขึ้น อันก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ในการปฏิบัติงานไปในทิศทางที่ต้องการ ดังนั้น ผู้บริหารทุกระดับจะต้องทำหน้าที่จูงใจให้ผู้ที่บังคับบัญชาได้ใช้ศักยภาพในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาองค์กร และมีความเข้าใจแรงจูงใจของตนเอง ซึ่งรู้วิธีตอบสนองความต้องการของตนกับผู้อื่น กลายเป็นคนที่รู้ใจคนได้ดี อันจะนำไปสู่การสร้างเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานที่ดีเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

2.2 เพื่อสร้างแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

2.3 เพื่อยืนยันแนวทางการสร้างแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

3.วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษา แนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ระยะที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวังและความต้องการจำเป็นแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

3.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 47 คน

ระยะที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

1) จัดลำดับความสำคัญและความต้องการจำเป็นของประเด็นคำถามแต่ละข้อแล้วนำมาเรียงลำดับ 1-5 ตามองค์ประกอบของแรงจูงใจในการปฏิบัติงานตามทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเดอร์แมน และนำประเด็นคำถามไปสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนในโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 5 แห่ง เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยการนำข้อมูลในระยะที่ 1 มายกร่างแนวทางและสร้างแนวทาง (โดยประเมิน/ ความเหมาะสม/ความเป็นไปได้) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน

2) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับตอบแบบสอบถามประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้มาตอบแบบสอบถามการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม

แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังของแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบเติมคำ และแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามระดับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอर्सเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert (1967, p.8) โดยมีคำถามครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ครูตามทฤษฎีเฮอर्सเบิร์กและไฮเดอร์แมน ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) และด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) โดยกำหนดเกณฑ์ระดับคะแนนสภาพ ปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอर्सเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง โดยใช้ความถี่ (Frequency)
- 2) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่
 - 2.1) ตรวจสอบความตรงของเนื้อหา โดยการหาค่า IOC
 - 2.2) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)
- 3) สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
- 4) วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน และสภาพที่คาดหวังของการสร้างแรงจูงใจเพื่อการปฏิบัติงานตามทฤษฎีเฮอर्सเบิร์กและไฮเดอร์แมนให้ครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ใช้สถิติ $PNI_{modified}$

4. ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอर्सเบิร์กและไฮเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎี
เฮอรัลเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาล
บางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ในภาพรวม

(N = 47)

การใช้ทฤษฎี เฮอรัลเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้าง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่คาดหวัง		
	μ	σ	ระดับการปฏิบัติ	μ	σ	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement)	2.60	0.60	ปานกลาง	4.53	0.57	มากที่สุด
2. ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself)	2.54	0.57	ปานกลาง	4.51	0.56	มากที่สุด
3. ด้านลักษณะของงาน (Recognition)	2.59	0.56	ปานกลาง	4.54	0.55	มากที่สุด
4. ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility)	2.64	0.58	ปานกลาง	4.61	0.56	มากที่สุด
5. ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement)	2.74	0.60	ปานกลาง	4.73	0.59	มากที่สุด
รวม	2.62	0.58	ปานกลาง	4.58	0.56	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันและสภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอรัลเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) ($\mu = 2.74$) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) ($\mu = 2.64$) ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) ($\mu = 2.60$) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ($\mu = 2.59$) และด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) ($\mu = 2.54$) สภาพที่คาดหวังในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ครูของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุดทั้ง 5 ด้าน เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) ($\mu = 4.73$) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) ($\mu = 4.61$) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ($\mu = 4.54$) ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) ($\mu = 4.53$) และ ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) ($\mu = 4.51$)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย สภาพปัจจุบัน และค่าเฉลี่ยสภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 และค่าดัชนีความต้องการจำเป็นปรับปรุง ($PNI_{modified}$) และลำดับความต้องการ จำเป็นโดยรวม

(N = 47)

การสร้างแรงจูงใจเพื่อการปฏิบัติงานตาม ทฤษฎี เฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนให้ครู	D	I	$PNI_{modified}$	ลำดับความ ต้องการจำเป็น
1. ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement)	2.60	4.53	0.74	3
2. ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself)	2.54	4.51	0.77	1
3. ด้านลักษณะของงาน (Recognition)	2.59	4.54	0.75	2
4. ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility)	2.64	4.61	0.74	3
5. ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement)	2.74	4.73	0.72	4

จากตารางที่ 2 พบว่า ลำดับความต้องการจำเป็นการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) ($PNI_{modified} = 0.77$) ลำดับที่ 2 ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ($PNI_{modified} = 0.75$) ลำดับที่ 3 ด้านความสำเร็จของงาน (Achievement) ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) ($PNI_{modified} = 0.74$) และลำดับที่ 4 ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) ($PNI_{modified} = 0.73$)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของแนวทางการใช้ทฤษฎี
เฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาล
บางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3

(N = 47)

รายการ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ความสำเร็จของงาน (Achievement)	5.00	0.00	มากที่สุด	4.70	0.20	มากที่สุด
การยอมรับนับถือ (Work Itself)	5.00	0.00	มากที่สุด	4.80	0.24	มากที่สุด
ลักษณะของงาน (Recognition)	5.00	0.00	มากที่สุด	4.83	0.25	มากที่สุด
ความรับผิดชอบ (Responsibility)	5.00	0.00	มากที่สุด	4.86	0.22	มากที่สุด
ความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement)	5.00	0.00	มากที่สุด	4.76	0.25	มากที่สุด
รวม	5.00	0.00	มากที่สุด	4.82	0.24	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ ของแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าด้านความเหมาะสมผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่า โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 5.00$) และด้านความเป็นไปได้อผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่า โดยรวมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.82$)

5. อภิปรายผล

1) สภาพปัจจุบันการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่คาดหวังการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นพบว่า ความต้องการจำเป็นการใช้ทฤษฎีเฮอริสเบิร์กและไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครู เรียงตามลำดับขององค์ประกอบดังต่อไปนี้ ด้านการยอมรับนับถือ (Work Itself) ด้านลักษณะของงาน (Recognition) ด้านความสำเร็จของงาน ด้านความรับผิดชอบ (Responsibility) และด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพการปฏิบัติงานในสถานศึกษามีความหลากหลาย และมีปริมาณภาระงานที่มีจำนวนมาก จึงส่งผลต่อความจำเป็นในการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ครู

ซึ่งจากงานวิจัยของ สุพรรณิกา รุจิณชัยกุล (2564) ได้ศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12 ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านความมั่นคงของหน้าที่การงาน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านได้รับการยอมรับนับถือ ด้านความสำเร็จในการทำงาน และด้านความก้าวหน้า

2) แนวทางทางการใช้ทฤษฎีเฮอรัลด์และไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ประกอบด้วย 5 ด้าน 27 แนวทาง มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการใช้ทฤษฎี เฮอรัลด์และไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 5.00 และ 4.82 ตามลำดับ ทั้งนี้แนวคิดหลักการเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ครู ผู้วิจัยได้ใช้หลักการตามทฤษฎี เฮอรัลด์และไซเดอร์แมนสรุปได้ว่า ผู้บริหารต้องมีกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของครู ที่มีการวางแผนที่เป็นขั้นตอนโดยมีแนวทางปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการ ความปรารถนาที่เป็นแรงผลักดันภายในของครู โดยจากการศึกษาการใช้ทฤษฎีเฮอรัลด์และไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูจากสภาพปัจจุบัน สภาพที่คาดหวังและความต้องการจำเป็นภายในบริบทของพื้นที่ ซึ่งแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอรัลด์และไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ประกอบด้วย 5 ด้าน 27 แนวทาง

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการใช้ทฤษฎีเฮอรัลด์และไซเดอร์แมนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนอนุบาลบางละมุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

6.1.1 จากการศึกษาสภาพที่คาดหวังในการเสริมแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้ครูสรุปได้ว่า ครูมีความต้องการด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่ (Advancement) มากที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครูได้เลื่อนตำแหน่งสูงขึ้นตามความสามารถที่เหมาะสม มีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานไม่ว่าจะเป็นการให้ควมดี ความชอบ

6.1.2 สถานศึกษาควรมีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานไม่ว่าจะเป็นการให้ควมดีความชอบกับครูที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจในการปฏิบัติงาน ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความรู้กับครูเปิดโอกาสให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ไม่ควรจะเป็นการเข้าฝักอบรมตามสิ่งที่ครูสนใจ การเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

6.1.3 สถานศึกษาควรให้อำนาจครูเพื่อให้ครูเกิดความรู้สึกมีพลัง มีความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน
สูงขึ้น

6.1.4 สถานศึกษาควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินเพื่อเลื่อนขั้นเงินเดือนเพื่อให้ครูได้
เห็นอย่างชัดเจน และปฏิบัติงานให้ตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ การประเมินเพื่อเลื่อนเงินเดือนเป็นไปตามเกณฑ์
ที่กำหนดไว้ด้วยความยุติธรรมและโปร่งใส

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างแรงจูงใจในการ
ปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานขนาดเล็กกับขนาดกลางหรือขนาดใหญ่

6.2.2 ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูกับประสิทธิภาพการ
บริหารงานของสถานศึกษา

7.เอกสารอ้างอิง

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). *พื้นฐานการวิจัยเบื้องต้นการศึกษา*. กทม: ประสานการพิมพ์.

บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุริยวิทยาสาน.

บุญธรรม กิจปรีดาภิรุทธิ์. (2551). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จามจุรี
โปรดักท์.

สุพรรณิกา รุจิณชัยกุล. (2564). *แรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาเขต 12. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราช.

อรสา เพชรน้อย (2560). *การศึกษาแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียน* สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี.

Herzberg, F, Mausner, B. (1959). *The motivation to work*. New York: McGraw-Hill.

Krejcie, R. V., & D.W. Morgan. (1970). "Determining Sample Size for Research Activities".
Educational and Psychological Measurement. 30(3) : 607 – 610.

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

ที่อยู่สำนักงาน วัดถ้ำสิงโตทอง ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี 70150
โทร 032-206290

2. ประเภทของบทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

2.1 บทความวิชาการ (Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

2.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

3. การส่งบทความต้นฉบับ

การส่งบทความต้นฉบับ ต้องแนบไฟล์ (Word) ของบทความต้นฉบับ ผ่านระบบที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

กรอกใบขอเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารภาวนาสารปริทัศน์ ส่งมาที่ส่งมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

หลังจากได้รับการผ่านกระบวนการอ่านบทความ เพียร์รีวิว (Peer Review) แล้ว ดำเนินการชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท (สองพันบาทถ้วน) โดยชำระผ่านบัญชี ธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์) และส่งหลักฐานการโอนเงินมาที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com

4. รูปแบบการจัดเตรียมต้นฉบับบทความ

4.1 การจัดพิมพ์บทความ

(1) ความยาวของบทความวิชาการไม่เกิน 15 หน้า และบทความวิจัยไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพตารางอ้างอิงและภาคผนวก)

(2) รูปแบบอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบอักษร TH Sarabun psk เท่านั้น

(3) ชื่อเรื่องบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 pt. (ตัวหนา) จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ

~ สอง ~

- (4) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ และอีเมลระบุเฉพาะผู้เขียนหลัก ขนาดตัวอักษร 16 pt. เว้นระยะหนึ่งบรรทัดจากชื่อเรื่อง
- (5) ชื่อบทคัดย่อ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดตรงกลางเว้นระยะบรรทัดหนึ่งบรรทัดจากอีเมล จัดพิมพ์กึ่งกลางของกระดาษ
- (6) บทคัดย่อ (Abstract) มีความยาวไม่เกินอย่างละ 200 คำ
- (7) เนื้อหาบทคัดย่อ ย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดขอบขวาซ้าย (กระจายแบบไทย) และคำสำคัญ จัดพิมพ์ต่อจากชื่อคำสำคัญขนาดตัวอักษรภาษาไทย 16 pt. ไม่เว้นระยะไม่บรรทัด
- (8) ในกรณีบทความภาษาไทยให้จัดพิมพ์ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียน หน่วยงานที่สังกัด ที่อยู่ อีเมล บทคัดย่อ และคำสำคัญเป็นภาษาที่ใช้ในการเขียนบทความและต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษ มีแค่ภาษาเดียวคือภาษาอังกฤษ
- (9) ชื่อหัวข้อเรื่องใหญ่ ขนาดอักษร 18 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายไม่ใส่เลขลำดับที่ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนหน้านี้
- (10) ชื่อหัวเรื่องรอง ขนาดตัวอักษร 16 pt. ย่อหน้า 1.25 ซม. ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (11) เนื้อหาบทความย่อหน้า 1.25 ซม. ให้พิมพ์ชิดซ้ายขวา (กระจายแบบไทย) ขนาดตัวอักษร 16 pt. เนื้อหาบทความเดียวกับหัวข้อใหญ่ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (12) ชื่อและเลขกำกับตาราง ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดให้ตรงกึ่งกลางของตาราง เช่น ตารางที่ 1 ทฤษฎีพฤติกรรมมนุษย์ เว้นระยะบรรทัด 1 บรรทัด จากเนื้อหาก่อนตาราง และได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา จัดชิดซ้าย ไม่เว้นระยะบรรทัด
- (13) การจัดพิมพ์ตารางตามรูปแบบ APA ไม่มีเส้นแนวดิ่ง เส้นแนวนอน มีแค่หัวตาราง 2 เส้น คือ เหนือรายละเอียดตาราง 1 เส้น ใต้รายละเอียดตาราง 1 เส้น และเส้นปิดท้ายตาราง 1 เส้น ถ้าเป็นตารางต่อเนื่องหน้าถัดไปให้ใส่คำว่า (ต่อ) ที่หัวตาราง)
- (14) ชื่อและเลขกำกับภาพ แผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้ภาพหรือแผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ เช่น ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย ใต้ภาพ แผนภาพให้ระบุแหล่งที่มาจัดไว้กึ่งกลางไม่เว้นระยะบรรทัด
- (15) ระยะขอบกระดาษ บน 2.54 ซม. ล่าง 2.54 ซม. ซ้าย 2.54 ซม. และขวา 2.54 ซม.
- (16) หมายเลขหน้าให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ
- (17) ชื่อรายการบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
- (18) เนื้อหาบรรณานุกรม ขนาดตัวอักษร 16 pt. (ตามรูปแบบ APA)
- (19) การตัดสินของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด

5. ส่วนประกอบของการเขียนบทความ

- (1) ชื่อบทความภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย แต่บทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษอย่างเดียว
- (2) ชื่อผู้เขียนทุกคนต้องระบุหน่วยงานต้นสังกัด สำหรับที่อยู่ทางไปรษณีย์และอีเมล ระบุเฉพาะผู้เขียนที่สามารถติดต่อได้ 1 คน (ชื่อผู้เขียนภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (3) บทคัดย่อ (Abstract) ในบทความวิชาการและบทความวิจัยมีความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (บทคัดย่อและคำสำคัญภาษาไทยต้องมีภาษาอังกฤษด้วย สำหรับบทความภาษาอังกฤษมีแค่ภาษาอังกฤษ)
- (4) เนื้อเรื่อง
 - ก. บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา สรุป และวิเคราะห์
 - ข. บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์การวิจัย วิธีการวิจัย กรอบแนวคิด ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (ถ้ามี) และข้อเสนอแนะ
- (5) การอ้างอิง
- (6) ถ้ามีรูปแผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น หากมีรูปภาพควรใช้รูปภาพสีหรือขาวดำที่มีความชัดเจน

6. รูปแบบการเอกสารอ้างอิง (References)

- (1) การอ้างอิงในเนื้อหาเพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น ให้ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้เขียน ปีพิมพ์ และเลขหน้าของเอกสาร ไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังของข้อความที่ต้องการอ้างอิง เช่น นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2555: 4) หรือ (David Sanford, 1972: 17-18) หรือ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2546: 217-218)
- (2) การอ้างอิงบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้เขียน ให้เรียงรายการเอกสารภาษาไทยไว้ก่อนภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียน อ้างอิงตามระบบ APA (American Psychological Association) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก.วารสาร

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อวารสาร. ปีที่ (ฉบับที่), หน้าแรกถึงหน้าสุดท้าย

Author(s). (Year of publication). Title of Article. Title of periodical or Journal Volume (issue), first-last page.

ตัวอย่าง

สุพจน์ วังสินธุ์. (2543). การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา. วารสารวิชาการ, 43(2), 9-15.

Koulouglioti. C. Cole., R. & Kitzman. H. (2009). *The role of children's routines of daily living, supervision, and maternal fatigue in preschool children's injury risk*. Research in Nursing & Health, (32), 517-529.

ข.หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2555). จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

David Sanford. (1972). *Who Put the Con in Consumer?*. Now York: Liangcai and Liu.

ค.รายงานการประชุมหรือสัมมนาวิชาการ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารรวบรวมเรื่องรายงานการประชุม. วัน เดือน ปี. สถานที่จัด. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). เอกสารประกอบการประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2557, วันเสาร์ที่ 17 พฤษภาคม 2557 ณ ศูนย์อบรมสัมมนาศาสตราจารย์เกียรติคุณเกษรี ณรงค์เดช ชั้น 6 อาคารสภาวิชาชีพบัญชี

ง.วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อวิทยานิพนธ์. ชื่อปริญญา, สถาบันการศึกษา.

ตัวอย่าง

พระชัยสุภคดี นริสสร (ไตรรัตน์). (2558). การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ง.สื่ออิเล็กทรอนิกส์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. (ปีที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต). ชื่อเรื่อง. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ...., จาก ชื่อเว็บไซต์

ตัวอย่าง

Arty Siriluck. (2564). พระเครื่อง วัดอุดมคงค. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2564, จาก

<https://positioningmag.com/>.

จ. การสัมภาษณ์

รูปแบบ

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์/เป็นผู้ให้สัมภาษณ์/ชื่อผู้สัมภาษณ์/เป็นผู้สัมภาษณ์/ที่มา (สถานที่สัมภาษณ์)/เมื่อ..
(วัน เดือน ปีที่ทำการสัมภาษณ์)

ตัวอย่าง

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดร.ดลนพร วราโพธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2564.

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับ คำ
บรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

8. การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความ
ที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับ
กองบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณา ตีพิมพ์มีความ
รวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้อง
ตามข้อกำหนดของวารสาร

9. การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer
Review) จำนวน 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกอง
บรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของ
ผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

10. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางหรือเนื้อหาอื่นๆ ของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับ การตีพิมพ์ หากไม่เป็นไปตามข้อกำหนดเบื้องต้น ทางวารสารจะถอดบทความของท่านออกโดยไม่มีข้อยกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น

11. การเผยแพร่บทความวารสาร ภาวนาสารปริทัศน์

เมื่อบทความได้ผ่านการประเมินแล้วจะนำบทความไปเผยแพร่ ที่

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR>

สอบถามข้อมูลได้ที่

E-mail : wjr.wishing@gmail.com

ผศ.ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : niwes2000 โทร 086-901-9253

ดร.ดลนพร วราโพธิ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการวารสารภาวนาสารปริทัศน์

Line Id : tu.minny โทร 082-539-6297



Wishing Journal Review

แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อพิจารณาลงในวารสาร

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสาร

ข้าพเจ้า (ชื่อ/ฉายา/นามสกุล/นาย/นาง/นางสาว).....

☐ นิสิตระดับ.....สาขาวิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

☐ อาจารย์ประจำสาขาวิชา/กลุ่มวิชา/ภาควิชา.....คณะ.....

มหาวิทยาลัย.....

ขอส่ง

☐ บทความวิจัย

☐ บทความวิชาการ

☐ บทวิจารณ์หนังสือ (Book review)

☐ บทความปริทัศน์ (Review article)

ชื่อเรื่อง(ภาษาไทย).....

ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนหลัก (ภาษาอังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย).....

ชื่อผู้เขียนร่วม (ภาษาอังกฤษ).....

ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก.....หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....

แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์..... E-mail.....

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ ☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

☐ เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผู้ร่วมงานตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

☐ ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความวิชาการ/บทความวิจัยนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ประพันธ์เอง มิได้คัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่นมาใช้ในการเขียนบทความนี้ ในกรณีที่ทางวารสารตรวจพบการคัดลอกหรือสำเนาผลงานของบุคคลอื่น ข้าพเจ้ายินยอมให้ทางวารสารยกเลิกเผยแพร่และถอนบทความของข้าพเจ้าโดยไม่มีข้อโต้แย้งใด ๆ

บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และจะไม่นำไปเพื่อพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นอีก นับจากวันที่ข้าพเจ้าได้ส่งบทความฉบับนี้มายังกองบรรณาธิการวารสาร

ลงนาม.....

(.....)

หมายเหตุ : ชำระค่าลงบทความจำนวน 2,000 บาท โดยชำระผ่านธนาคารกรุงเทพ สาขาจอมบึง

เลขที่บัญชี 364-0-68246-8 ชื่อบัญชี พระครูภาวนาโชติคุณ (ภาวนาสารปริทัศน์)

ส่งไฟล์บทความลงระบบที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/WJR/about/submissions>

และส่งแบบฟอร์มขอลงบทความฉบับนี้ พร้อมหลักฐานการโอนเงินไปที่ ไปที่ e-Mail : wjr.wishing@gmail.com.